

SOUKROMÉ

OBCHODNÍ PRÁVO

RAKOUSKE.

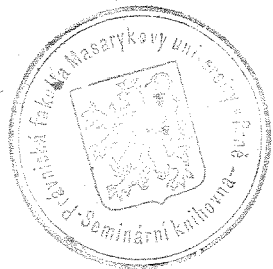
ZŘENÍ MAJE NA UHERSKÝ OBCHODNÍ ZÁKONNÍK

SEPSAL

DR. ANTONÍN RANDA,

c. kr. dvorský rada, člen panské sněmovny a říšského soudu, řádný professor práv na universitě Pražské, rytíř rak. řádu železné koruny 3. třídy a ruského řádu sv. Stanislava 2. třídy, předseda c. kr. zkušební kommise pro theor. státní zkoušky odb. hist. práva, řádný člen kr. české společnosti nauk v Praze, c. kr. akademie nauk v Krakově, society de legislation comparée v Paříži, náměstek starosty Jednoty Právnické atd.

SEŠIT II.

V PRAZE.

NAKLADATEL J. OTTO KNIHKUPEC.

1883.

Obsah druhého sešitu.

§. 11. O firmách	81
§. 12. O obchodních knihách	90
§. 13. O obchodní plné moci	102
1. o prokuře	104
2. o obchodním zmocnění	108
3. o cestujících obchodních jednatelech	112
4. o prosté plné moci	112
§. 14. O obchodních pomocnících	115
§. 15. O bursách a sensálech	121

§. 11. O firmách (čl. 15—27).¹⁾

Předpisy tohoto titulu obch. zák. vztahují se jen ke kupcům (společnostem) plného práva (sr. §. 7. úv. z. a str. 68.).

Firma (raison, ditta) je kupecké jméno obchodníka neb obchodní společnosti, pod kterýmž obchod provozují a kterýmž podpisují (čl. 15.). Z užívání firmy lze souditi, že majitel závodu jednati chtěl co kupec a po případě, za který z více závodů jednati chtěl.²⁾

Podpis firmy nelze ovšem nahraditi vytištěním jména štamplí (kolkem). — Od firmy co jména a podpisu kupce (společnosti) rozeznávají dlužno jednak obvyklé jméno závodu, které často nalézají se na štítech atd. (sr. §. 44. živn. řád. z 1883),³⁾ jednak ochrannou známku (Schutzmarke) a etikettu.⁴⁾ Pro rozličné závody může též kupec míti rozličné firmy, třeba závody v témž místě byly. (Arg. čl. 21. zák. a §. 19. min. instrukce z r. 1863.)

Co se týče užívání firem, bylo konferenci Norimberské voliti:

1. buď systém neobmezené volnosti při výběru firmy, buď
2. systém přísné pravdy, totiž srovnání se firmy s jménem, buď
3. systém smíšený či zprostředkující.

¹⁾ Sr. Thöl §. 19. b. (§. 53.), Völderndorf v Endemannově Encyclop. §. 44—47., Behrend, Lehrb. d. Handelsr. (1881) §. 40. Historicky souvisí firma s t. zv. znamením kupcovým (signum mercatoris, Kaufmannszeichen), které původně ovšem nahrazovalo netoliko podpis, nýbrž sloužilo i k označení zboží. (Waarenzeichen, sr. pozn. 3.) Firmy od jména kupce se uchylující vyskytují se nejprve při firmě společenské. Dotyčné partikulární zákony rak. a něm. zasahují do předešlého století. Sr. Brinkmann §. 21., Behrend §. 40. Podpis firmy zavazuje tedy kupce tak jako podpis občanského jména. (Sr. též čl. 4. a 12. směn. ř.) Slovo firma pochází od sl. firmare, totiž stálého užívání téhož znamení. (Franc. Code: raison.)

²⁾ Sr. Ehrenberg, Zeitschr. f. H. R. 28. str. 25. sl.

³⁾ Ku př. „U zlaté koruny“, „Zur Braut“ etc. V pochybných případech rozhodne administrační (živnostenský) úřad, dovoleno-li užití určitého názvu, zejména z ohledu mravní policie.

⁴⁾ Do firmy, štítu a ochranné známky přijati lze dodatek: „c. kr. výsadná továrna, velkoobchod“ etc. („k. k. privilegirte Fabrik, Grosshandlung“ etc.), kteréžto vyznamenání se však zemskou vládou jen takovým závodům uděluje, ježto sobě zvláštních zásluh národohospodářských získaly. (§. 58. živn. zák. z r. 1883.) — Etiketta jest zevnější udání obsahu balíku neb nádoby,

Konference zvolila třetí systém, na němž i dosavadní právo podstatně spočívá. Zákoník rozeznává totiž novou (původní) a starou (přenešenou) firmu.

I. Nová firma.

Nová firma, t. j. firma závodu teprve (nově) zřízeného musí býti bezvýmínečně pravou, t. j. musí obsahovati pravé rodné (občanské) jméno (čl. 16—18.) a sice:

a) Firma jednotlivce musí obsahovati občanské (rodinné) jméno kupce s příjmením (křestním) nebo bez něho.⁵⁾ Občanským jménem vdovy jest jméno zemřelého muže.

b) Firma veřejné společnosti, pak společnosti komanditní a komanditní na akcie musí obsahovati buď občanské jméno všech osobně (neobmezeně) zavázaných společníků (při komanditě s přídatkem společenským), buď aspoň jméno jednoho osobně zavázaného společníka s dodatkem společnost naznačujícím, ku př. et Compag., a společníci, et command., und Söhne, und Consorten a t. d. (čl. 16. 17.). Jsou-li tedy A. B. veřejní společníci, C. a D. komanditisté, může firma zníti na př. A. B. a spol., neb A. et Comp., neb B. et Comp., neb A. a B. et command.

Firmy tyto (sub a et b) musejí tedy býti vždy osobní firmy (Personen-Namens-Firmen). Patrně nelze z firmy vždy seznati, zdali je tu společnost veřejná neb komanditní neb komanditní na akcie.

Dovoleno je, připojití k osobní firmě dodatek, jenž slouží k lepšímu aneb bližšímu naznačení osoby neb závodu (čl. 17.; A. Braun junior, Ant. Tichý, sládek, J. Otto universitní knihkupectví, knížete Karla Lambergova pivovár).⁶⁾

_____ která obsahovati může i více než firmu a známku, ku př. cenné medaille atd. (Sr. nal. 34: Civilr. Entsch. d. R. Ger. I.)

⁵⁾ Ku př. A. Krejčí, Antonín Krejčí, Krejčí.

⁶⁾ Jistý B., spoludědic po kupci A., zřídil si nový závod ohlásil firmu: „B., Erbe des A.“ Nejvyšší soud povolil právem dodatek ten, ana se tu nezachovávala stará firma A. (Sr. nal. č. 39. sb. Adler-Clemens.) — Nedostačná byla by firma: Fürstlich Lamberg'sche Bräuerei, jelikož z ní není patrno, jest-li tu firma jednotlivce neb společníků. Dostačí: Fürst Karl Lamberg'sche Zuckerfabrik. Dodatky jiného rázu nedovoluje zákon, ku př.: Braun et Cons.: Zum Propheten etc. Dodatek: früher Prokurist bei X. X. nepřipouští se, jelikož se prý tím indirektně užívá i cizí firmy. (?)

Tichá společnost nesmí společenskou firmou naznačena býti (čl. 251.). Jméno komandisty neb tichého společníka nesmí se nikdy do firmy přijati, jinak byli by tito osobně zavázáni s veškerým svým jméním (čl. 168. 257.).

c) Firma akciové společnosti musí býti vždy věcnou (Sach-firma), nesmí nikdy býti osobní firmou (čl. 18.). Věcná firma má se pravidelně — ale nemusí se — vzíti z předmětu obchodu.

Dovolena je tedy ku př. nepravidelná firma „Austria“ a pod. vedle pravidelné firmy „Rak.-uher. banka ve Vídni“, „Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze“ a podobné. Historická jména mohou se ovšem do firem akciových společností přijati, ku př.: Rak. Lloyd (dle zakladatele této společnosti). Toliko akciové společnosti, nikoliv též komanditní společnosti na akcie (čl. 173.) mohou se znamenati co „akciové“ (čl. 17.). (Dle uhersk. zák. musí se tak znamenati; §. 14.)

d) Firma společenstva výrobního neb výtěžkového musí se vzíti z předmětu závodu a musí míti dodatek: „zapsané společenstvo s ručením obmezeným (neobmezeným)“ (Registrierte Genossenschaft mit beschränkter [unbeschränkter] Haftung) (§. 3. zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70.), ku př. „Smíchovská záložna, zapsané společenstvo s ručením neobmezeným“, nikoli „Fortuna, zapsané spol.“ a t. d.

Rozumí se, že k věcným firmám (lit. c a d) v dopisech vždy připojití se musí podpis zástupců spolků.

Při liquidaci zrušené společnosti obchodní neb zrušeného společenstva musí se firma co „liquidací“ naznačiti (čl. 139. 172., k tomu čl. 244. a §. 46. zák. z r. 1873), ku př. Mayer et spol. per liquid. Při zrušení závodu kupce jednotlivce nemá vklad liquidací firmy místa.⁷⁾

Co se týče podrobností, sluší poznamenati:

1. Sporno je, zda firmant celou firmu vlastnoručně psáti má aneb zdali není snad dovoleno, aby část firmy stampiglif vytištěna byla. (Sr. čl. 19. 44. 88. 229.)

Tu dlužno rozeznávati:

a) Firma osobní, t. j. firma kupce jednotlivce, pak firma veřejné a komanditní společnosti musí se vlastnoručně psáti od

⁷⁾ Sr. Götze, Ger. Z. 1878 č. 2. Vklad liquidace neměl by tu smyslu, kdežto při společnosti, již hledě k čl. 146., má pro věřitele důležitost.

firmanta (čl. 19. 88.) (sl. „er hat dieselbe zu zeichnen“); štampligie je tu naprosto nemístná.⁸⁾

b) Při akciové společnosti může se firma štampligii vytisknouti, jen podpisy firmantů musejí býti vlastnoruční (čl. 229. a contr. čl. 19.).

c) Rovněž je to při společenstvu (§. 17. zák. z r. 1873).

d) Znamená-li prokurista, může se firma vytisknouti; jen podpis prokuristy musí vždy býti vlastnoruční (čl. 44.).

Podobně je to při liquidaci (čl. 139.).

2. Sporno jest, smí-li kupec pod firmou svou žalovati neb žalován býti? Zajisté; tomu svědčí extensivní výklad čl. 15. u porovnání s článkem 111.⁹⁾
3. Lze-li knihovní zápisy vykonati na firmu kupce? Nikoliv — jak také většina spisovatelů uznává. (Sr. čl. 15. a 275.)¹⁰⁾ Jinak při obchodní společnosti (čl. 111.).
4. Co má soud naříditi, když kupec, jenž firmu do obchodního rejstříku zanéstí má, neumí psáti? Nezbývá nic jiného, než naříditi tomu kterému pod peněžitou pokutou, by přiučil se podpisovati firmu. (§. 12. úv. obch. zák. Sr. též nález v Ger. Z. 1865 č. 89.)¹¹⁾
5. Je-li dovoleno, vésti firmu v rozličných jazycích, zejména v obojím jazyku zemském? To dopouští se — však toliko tím způsobem, aby firma v obojím jazyku vždy zároveň byla vytištěna neb psána¹²⁾

⁸⁾ Ger. H. 1872 č. 96, Swoboda, Archiv für H. u. W. R. 16. str. 225. Právník 1873 seš. 3. Sb. Adler-Clemens č. 337. Zní-li na př. firma společenská: „Bratři A. a B.“ a podepisuje-li A. neb B., musí každý psáti celou firmu, aniž by připojil jméno své. Při kolektivním zastoupení musí každý spolufirmant určitou část firmy psáti — ne vždy toliko své jméno. (Sb. Adler-Clem. č. 436, Ger. Z. 1878 č. 2. cfr. čl. 86. odst. 4.)

⁹⁾ Sr. nál. Berl. trib. Zeitsch. f. H. XV. p. 486., nál. něm. Ř. S. III. č. 85., X. č. 95., XIV. č. 99. Tak i většina spisovatelů.

¹⁰⁾ Sr. Stobbe, D. P. R. I. p. 323.; chybně Exner, Hyp. R. st. 182. p. 32. — Dobře praví Ehrenberg, Zeitschr. f. H. R. 28. str. 25., že by čl. 15. měl spíše zníti: ein Name etc. (místo: der Name), ana platnost jednání, zejména obchodů na užívání firmy nikterak nezáleží.

¹¹⁾ Nedůvodné jest tvrzení, že se firma bez podpisu vložití má (Keyssner a j.) neb že principál zříditi musí prokuristu.

¹²⁾ Ku př. Bedřich Klíma (Friedrich Klima). Jinak byla by porušena nezbytná stereotypnost firmy.

6. Vdova smí ve firmě vésti toliko občanské své jméno, nikoliv dřívější rodinné třeba s dodatkem vdova, leč by závod rodiny byla zdělila a firmu podržela, v kterém případě je to stará firma¹³⁾.

II. Stará firma.

Převedl-li se závod již stávající na osobu jinou, anebo přistoupí-li nový společník aneb vystoupí-li posavadní společník, může se vzdor takovéto změně v osobě majitelův závodu posavadní firma podržeti; tato t. zv. stará či převedená firma nemusí tedy býti pravdivou (čl. 22—24.).

Rozeznávání staré a nové firmy zakládá se v dávném kupeckém obyčeji a v potřebě praktického života. Zřídí-li se totiž závod nový, nemůže míti podnikatel žádných reálních důvodů, aby obchod provozoval pod jménem cizím. Tu sluší naopak obecnostvo chrániti před klamem a podvodem.

Jinak ale tehda, když jedná se o další provozování obchodu již stávajícího osobami jinými. Určitý závod požívá totiž často dobré pověsti, rozsáhlého úvěru, spolehlivých odběratelů atd. Závod takový znám jest toliko dle firmy své; změna firmy mohla by dle okolností býti nebezpečnou i budoucnosti toho kterého závodu. Nehledě k tomu, že zachování starých a proslulých firem jest věcí čestnou, mají tedy právní nástupcové starých, zejména proslulých firem velký v tom peněžitý zájem, aby se stará firma zachovala. Právní bezpečnost obchodu tím ohrožena není; neboť každý může se z obchodního rejstříku přesvědčiti, kdo majitelem závodu jest. Ostatek dodatí sluší, že kupec, jenž ohlásil konkurs, nesmí vésti firmu starou, leč že by se konkurs byl ukončil donuceným narovnáním aneb že by kupec byl opět rehabilitován. (Srovn. §§. 246. a 247. konk. ř.)

Stará firma může se v následujících případech zachovati:

- a) Dle čl. 22. a 23. může ten, kdož stávající závod smlouvou, dědictvím neb odkazem nabyt, starou firmu podržeti a sice buďsi úplně nezměněnou aneb s dodatkem, jenž poměr sukcesse naznačuje, na př.: A. K., vdova, Gottlieb Haase Söhne. Avšak

¹³⁾ Ovdovělá Antonie Zátková nesmí tedy při novém závodu vésti firmu: A. Zátka, vdova. (Sr. čl. 16. a contr. čl. 22.)

převod závodu o sobě (koupí, odkazem) neposkytuje ještě právo k podržení posavadní firmy, k tomu třeba jest zvláštního povolení posavadních majitelů, resp. jejich dědiců (čl. 22.).

Převedení firmy o sobě bez současného převedení závodu zákon nedovoluje (čl. 23.). (Náhled Thölův, že přenešení firmy dle intence stran v ž d y také převod závodu zahrnuje, nelze schváliti.)

Pojmem „závod (obchod, Handelsgeschäft)“ vyrozumívá zákoník vůbec veškerost práv a závazků s jistou obchodní živností spojených, zejména vlastnictví zboží, které v obchodu se nalézá, pravidelně tedy obchodní aktiva a passiva. Tím ovšem řečeno není, že by snad aktiva nebo passiva aneb jednotlivé části zboží nemohly se z převodu vyloučiti. Převod obchodní živnosti (t. zv. universitas juris) jakožto převod ¹⁴⁾ jistého obmezeného kruhu práv a závazků zahrnuje singulární successi; od universální successu rozeznává se podstatně obmezeností svou, totiž na určité jmění obchodní, jakož i tím, že se posavadní vlastník závodu převodem živnosti dosavadních obchodních dluhů nikterak nesprostí. (V tom ovšem se všichni srovnávají.) Avšak sporno jest, zdali vedlé posavadního majitele obchodu i nový majitel práv jest z obchodních dluhů, které tu byly v čas převodu závodu?

Konference Norimberská zamítla sice navržené rozhodnutí otázky v ten smysl, jak podobnou otázku rozhoduje čl. 113. Však přes to dlužno za to míti, že nový majitel závodu posavadním obchodním věřitelům práv jest, pakliže jim převzetí závodu, zejména obchodních dluhů ohlásí buďsi zvláštními dopisy, buďsi veřejně obvyklým způsobem, na př. cirkulářem, oblatoriemi. Tomu svědčí předkem právní obyčej, který u nás v Rakousku již v dřívějších dobách panoval a výrazu došel v §. 25. zrušeného zákona ze dne 18. září 1857 č. 168 ř. z. Právní ten obyčej podnes se zachoval a platí tudíž dle čl. 1. obch. z. Ano praxis rakouská nežádá ani obvyklého uveřejnění převodu (per stralzio), odvolávajíc se prostě na ústav převodu dluhů, jak v §. 1401 vs. obč. z. jest upraven. ¹⁵⁾

¹⁴⁾ Jinak ale nález č. 642. Sb. Adler-Clemens pokud se týče jednotlivých passiv. — Převod jednotlivých kusů závodu ovšem nestačí. Nález sb. Adler-Clemens č. 439. Že zákaz čl. 23. ve skutečném životě často a snadně obchází se, o tom sr. Ehrenberg str. 53.

¹⁵⁾ Stačilo by i stanoviště constituti deb. al. Sr. Behrend I. p. 208, p. 20.

Není tudíž potřebí táhnouti se k záhadné době §. 1282. obč. zák.; rovněž nelze se odvolati na analogii čl. 113. o. z. — neboť tento předpokládá závod společnosti, tu máme závod jednotlivce. Názor zde hájený jest také převládající v literatuře; tak i náš nejvyšší soud sr. nál. ve sb. Adler-Clemens č. 642., 702., 742.; Ger. H. 1876 č. 14.; Právník 1876 str. 213.; Jur. Blätter 1877 č. 17. a j. ¹⁶⁾ Rozumí se dle §. 56. nov. živn. řádu (cf. 59. st. r.), že nástupce živnosti (závodu) splniti musí i veškeré podmínky živnost. řádu, zejména, že při koncessionálních živnostech musí žádati též za novou koncessi. Toliko na účet vdovy a nezletilých dědiců může se koncess. neb řemeslnický závod na základě staré koncesse neb starého živnost. listu dále provozovati.

b) Starou firmu lze dle čl. 24. podržeti při částečných změnách v osobě majitelů závodu a sice:

a) Když přistoupí společník k závodu kupce jednotlivce, arg. čl. 17. 24. (Neboť tu by měla býti firma společenská.) Sporno jest, zdali pak vstupující práv jest z dluhů posavadních? Vůbec nikoliv, leč by byl výslovně veškerá passiva převzal a toto převzetí byl věřitelům veřejně ohlásil (sr. analogii případu lit. a); čl. 113. na náš případ přímo se nehodí, jedná o společnosti. ¹⁷⁾

β) Když k obchodní společnosti nový obchodník přistoupí, čl. 113. a 24. (Tu by se dle okolností měla změnit firma.)

¹⁶⁾ Tak i něm. říšský soud. I. 18. III. 38. XII. 55. XV. 28. a jiné, též převalná část spisovatelů (Hahn, Thöl a j.) Sr. nejnov. Behrend, §. 37. p. 208. a Simon, v Zeitschr. f. H. R. XXIV. str. 91., též Encycl. Endem. (Völckerdorff) I. str. 191. p. 9—11. (Chybně předpokládá Regelsberger, Zeitschr. XIV. str. 1. sq., že se převzetí dluhů do rejstříku zapisuje; sr. čl. 12.) Ano nález sb. Adler-Clemens č. 642. vychází z názoru (ovšem nepravého), že kupec závodu nemůže ani závazek za jednotlivé určité naznačené dluhy smlouvou vymeziti. — Tvrzení Thöla, že nový nabyvatel vždycky práv jest, když vůbec závod s posavadní firmou převzal, zajisté jest bezdůvodné. (Sr. nález sb. Adler č. 408.) — Dle §. 20. uhersk. obchod. zák. jest nástupce v závodu, jenž dluhy předchůdcovy převzal, věřitelům závodu osobně zavázán, třeba se převod nebyl veřejně ohlásil.

¹⁷⁾ Sr. nález v Práv. 1878 p. 51., něm. ř. soud. VIII. 93., X. 64.

- 7) Když z obchodní společnosti společník vystoupí, byť i zbyl toliko jediný majitel.¹⁸⁾ Je-li však ve firmě obsaženo jméno vystouplého společníka, jest k zachování posavadní firmy jeho svolení neb svolení dědiců jeho třeba (čl. 24.).¹⁹⁾

0 vkládání firem do rejstříku.

Dle čl. 19. a 25., pak dle §. 7. úvodn. zák. jsou obchodníci a obchodní společnosti platící daň (§. 7.) oprávněni, zároveň ale zavázáni, oznámiti (opovědfti) u obchodního soudu hlavního a vedlejšího obchodního závodu:

1. firmu svou,
2. změnu firmy,
3. zrušení firmy,
4. každou úplnou neb částečnou změnu v osobě majitele firmy.

Oznámení toto, opatřené vlastnoručním podpisem majitele závodu, resp. všech společníků osobně zavázaných neb představenstva spol., musí se podati buďsi osobně soudu neb písemně ve formě ověřené; k oznámení má soud strany peněžními pokutami přidržovati (srovn. čl. 19. 21. 25. 86. 88. 135., dále čl. 151. 153. 179., pak 210. 228. 229. 244. a §. 12. úvodn. zák.).²⁰⁾ Mimo to mají kupci, pak společníci a členové představenstva, pokud společnost zastupují, firmu vlastnoručním podpisem osobně u soudu aneb písemně ve formě ověřené — znamenati. (Čl. 19. 88. 153. 179. 228. 229., §§. 16. 17. zák. o spol. z r. 1873.)

Vedlejší (odštěpný) závod (Zweigniederlassung) jest závod na hlavním závodu závislý k samostatnému provozování obchodů téhož druhu zřízený. (Sr. nál. něm. ř. s. I. 7., XIV. 125., XVII. 67. Dle toho bývají železniční stanice a filiálky pojišťovnicích ústavů — odštěpnými závody.)

Obchodní zákon přijal tedy systém obligačního a nikoli fakultativního zápisu firem do rejstříku.²¹⁾

¹⁸⁾ Jinak a patrně chybně nález n. soudu v sb. Adler-Clemens č. 765. = G. Z. 1881 č. 2. Čl. 24. nepředpokládá, že po vystoupení společníka zbývá ještě více společníků. Tak výslovně §. 15. uhersk. ob. z. Sr. též Keyssner, Allg. H. G. B. (1878) str. 33.

¹⁹⁾ Dobře nál. č. 290. a 516. sb. Adler-Clemens.

²⁰⁾ Dle §. 16. uhersk. z. má toliko zapsaný kupec práva kupcova, podroben jsa ale povinností kupcovým.

²¹⁾ Toliko „Rakousko-uherská banka“ nemusí vkládati firmu do rejstříku. (§. 91. stanov v řiř. z. 1878 č. 66.)

Dle tohoto systému poskytuje firma do obchodního rejstříku vložená výhradné právo, vésti ji v témž místě, resp. v též obci (čl. 20. a 21.). V témž místě, resp. v též obci, nesmí býti stejné znějících firem; každý nový závod musí tedy k firmě své přijati dodatek, kterýmž se od posavadních firem téhož místa neb též obce zřejmě rozeznává (čl. 20. 21.).²²⁾ Mimo to poskytuje systém tento tu velkou výhodu, že z obch. rejstříku vždy bezpečně seznati můžeme, kdo toho času jest osobně zavázaným majitelem toho kterého závodu, což při starých firmách je veledůležité. Konečně lze pravost podpisu každého kupce snadně obchodním rejstříkem na jisto postaviti.

Právo k výhradnému vedení určité firmy lze žalobou u obchodního soudu provésti (čl. 27. a §. 39.), ač nezakročil-li soud již k prosté žádosti skráceného z povinnosti úřadu dle čl. 26. a §. 12. obch. zák. Žalobou touto může poškozený zároveň žádati za náhradu škody, která jemu zneužíváním firmy vzešla. O škodě té a sice co do jsoucnosti a objemu rozhoduje obchodní soud dle volného uvážení (čl. 27.).

Sluší ještě podotknouti, že provozování rozličných obchodů pod touž firmou aneb pod rozličnými firmami nepůsobí žádného právního oddělení v majetku toho kterého kupce; věřitelům jeho zavazeno jest veškeré jeho jmění, nehledě k administrativnímu oddělení, resp. rozdělení jednotlivých živností.^{22a)}

Ochranné známky.

Od firem dobře rozeznávati dlužno t. zv. ochranné známky (Schutzmarken), které slouží k zabezpečení původnosti zboží určitého závodu. Výhradné právo k jisté ochranné známce může si

²²⁾ A., bývalý společník firmy F. et A. v Linci, ohlásil obchod. soudu ve Vídni nový závod ve Vídni zřízený s firmou: „A., vormalis in Firma F. et A. První instance zamítla žádost; druhá a třetí stolice povolili ji, protože prý jméno rekurenta F. není (?) ve firmě, nýbrž slouží toliko (?) k rozeznání od jiných firem (čl. 21.) a dodatek: prvé F. et A. nelze (?) pokládati za přídavek sukcesi naznačující. Mám nález první stolice za pravý. (Sr. čl. 22. a 24.) Zato čl. 21. užití nelze, an nejde tu o totéž místo.

^{22a)} Přechnodní ustanovení: Vkladu firem dle starších zákonů dovolených do obchodních rejstříků, r. 1863 znovuzřízených, nebyla ta okolnost na překážku, že se nesrovnávaly s předpisy čl. 16. 17. 18. 20. 21. a 251. (Srov. §. 52. úvod. z.) Nesrovnalosti s čl. 251. ale nemohlo býti, jelikož starší rakou-

každý živnostník (netoliko kupec) pojistiti vkladem známky své do rejstříku obchodní a živnost. komory svého okresu (Markenregister. Zák. ze dne 7. pros. 1858 č. 230.). Zneužívání ochranné známky tresce politický úřad peněžitými pokutami, po případě vězením.

Podobnou ochranu ohledně registrovaných vzorců (Musterschutz) kupcům a živnostníkům poskytuje zákon ze dne 7. pros. 1858 č. 237., prikazující kompetenci politickým úřadům.

Ohledně cizozemců záleží v příčině obojí vše na reciprocitě. Rovné právo na vzájem jest zejména prohlášeno ohledně Německa (Sm. ze dne 23. května 1881 č. 64. čl. 19. 20.), Belgie (3. 16. 1880. č. 61.) a j. Vzorce a marky ukládají, resp. ohlašují cizinci u obchodní komory ve Vídni a Buda-Pešti.²³⁾

§. 12. O obchodních knihách.

Právní zásady o průvodní moci knih obchodních vyvíjely se — v jisté souvislosti s předpisy římského práva v příčině knih římských argentářů — nejprve během středověku v doktríně a praxi italských právníků a soudů. Učení a obyčej italské došly i v Německu hlavně během XVI. věku uznání a rozšířily se v XVII. věku i v Rakousku.²⁴⁾ Předpisy partikulární — dosti rozmanité — jsou základem dnešní legislace.

Obchodní zákoník obsahuje ve čtvrtém titulu předpisy:

- A) O povinnosti kupeců vésti obchodní knihy.
- B) O průvodní moci knih obchodních.
- C) O povinnosti k předložení obchodních knih, zejména o edici.

Ad A) O povinnosti kupeců vésti obchodní knihy.

Dle čl. 28—31. obch. zák., pak dle §. 7. úvod. zák. jsou kupci a obchodní společnosti platící vyšší daň v §. 7. úvodn. zák. vyměřenou, vyjímaje podomovníky, povinni:

ské zákonodárství t. zv. tichou společností neznalo; neboť t. zv. tichá společnost obč. zákona rovná se komanditní společnosti nového zákona.

²³⁾ V Německu náležejí záležitosti tyto ku kompetenci obchodních soudů. (Sr. k tomu Behrend §. 38.)

²⁴⁾ O hist. vývoji sr. Wetzell, C. Pr. §. 24, pak co se týče Rakouska sr. Not. Zeit. 1880 č. 5. a sl. První rak. nař. ze dne 19. května 1693.

1. zříditi při započetí obchodu řádný inventář, t. j. seznam veškerého (movitého i nemovitého) jmění svého, obzvláště i skladu zboží s udáním ceny jednotlivých kusů majetku;²⁵⁾ rovněž sestaviti bilanci, t. j. závěrku vyznačující poměr stavu aktiv a passiv (tak zv. rozvahu);

2. jsou povinni vésti obchodní knihy (Handelsbücher, tak zv. knihy účetní), do kterých zapisovati dlužno všechny obchody, ano i neobchody, pokud týkají se stavu jmění kupce (čl. 28. odst. 1.);²⁶⁾

3. jsou povinni uschovávatí zaslané jim obchodní dopisy, jakož i podržeti za sebou přepisy čili otisky (kopie) odeslaných dopisů obchodních²⁷⁾ a zanáseti je dle časového pořádku ve knihy přepisné (Copierbücher);²⁸⁾ způsobem tímto chová se úplná korespondence těch kterých kupců v patrnosti;

4. jsou povinni obnoviti každoročně řádný inventář veškerého jmění, s udáním ceny; toliko inventura skladu zboží (Waarenlager) může se třeba toliko každý druhý rok obnoviti (čl. 29.);²⁹⁾

Však již v českých městských právech Koldínových G. XVIII. řeč jest o věřitelích „v rejstřích kupeckých“ poznamenaných; podobně v nálezech appellací na hradě Pražském (r. 1548 zřízené), na př. do Loun z r. 1563.

²⁵⁾ Uvésti se má cena běžná, tržní, obchodní (Verkehrswerth), při věcech k upotřebení sloužících tedy ovšem se srážkou ceny upotřebovací (Abnutzungswerth) čili amortizační kvoty. Při pohledávkách pochybných učiní se srážka pravděpodobná. Obvyklé kategorie aktiv jsou: hotovost, cenné papíry (dle bursovní ceny), směnky, nábytek a nářadí, zboží dle jistých oddělení, nemovitosti, dlužníci, úroky. Hlavní kategorie passiv jsou: dlužné směnky, věřitelé (jiní), úroky, vklady společníků. Inventura musí ovšem jednotlivě části těchto kategorií zevrubně udati, ku př. osoby věřitelů, dlužníků s udáním obnosu dluhu, množství, druh a cenu zboží atd. Dobře Braune (Zeitschr. f. H. R. 27. sv. p. 41. sl.) k tomu ukazuje, že slova „Lage des Vermögens“ v čl. 28. znamená souhrn statků, nikoliv jako v čl. 130. součet ceny.

²⁶⁾ Čl. 28. „Bücher, aus welchen seine Handelsgeschäfte und die Lage seines Vermögens vollständig zu ersehen sind.“ Dle toho musí kupec ku př. i koupí domu, zřízení věna do knih zapsati.

²⁷⁾ Rozumí se i telegramy.

²⁸⁾ Slovného přepisu není potřebí, stačí podstatný výpis. Kopie neb otisk (Abklatsch) nepodstatných dopisů nevyhledává se.

²⁹⁾ Obnovení to má se státi koncem roku, resp. počátkem nastávajícího roku živnostenského; určité lhůty viz při spol. akciové čl. 185. 239; při společenstvech §. 22. zák. sp.

5. jsou povinni, obnoviti každý rok rozvahu (bilanci) představující poměr stavu majetnosti a dluhů (přebytek neb úbytek [podbilanci], čl. 29.). Inventáře a bilance (v knihy svázané) musejí všickni osobně (neobmezeně) zavázání majitelé závodu vlastnoručně podepsati (čl. 30.).³⁰⁾

Všecky tyto obchodní spisy pod čís. 1—5. uvedené musejí se po deset roků uschovávat (čl. 33.). Ostatní doklady knih, na př. směnky, faktury (kupecké účty na zboží), nákladní listy a j. nemusí kupec uschovávat.

Nesplnění povinnosti shora uvedené — v obchodním směru veledůležité³¹⁾ — nemá sice vůbec za následek skrácení práv soukromých, aniž pokutu peněžitou; avšak kupci, resp. společnosti povinnosti této neplnící postrádají:

1. výhody vésti důkaz knihami svými dle čl. 34. a násl.;
2. vydávají se nebezpečí následků čl. 37.;
3. nejsou pak účastní výhody ukončení konkursního řízení nuceným narovnáním (§. 208. lit. e. konk. řádu);
4. konečně zakládá opominutí vedení knih dle okolností povahu přechinu zavinné kridy (dle §. 486. lit. c. d. trest. zák.). Povinnost ta jest tedy rázu podstatně veřejného.

Kupec nemusí ostatně vésti knihy sám, nýbrž může ustanoviti k tomu konci způsobilého pomocníka (čl. 36. obch. zák.). Při akciových závodech a při společenstvech musí představenstvo ustanoviti způsobilého knihvedoucího (čl. 239. obch. zák. a §. 22. zákona o společenstvech). Principálové a přednostové společností jsou tu právi z culpa in eligendo (dle §. 1161. a 1315. obec. z. obč.).

Kolik knih a jaké knihy obchodní kupec vésti má, to ponechal zákoník obchodní vším právem dobrému zdání kupce; neboť přiměřený způsob účetnictví řídí se dle rozdílnosti a dle objemu toho kterého závodu. Taktéž neustanovil zákoník, kdy se zápisky do knih státi mají.

Zákon žádá toliko v materiálním ohledu (v čl. 28.), by se knihy (tudíž nejméně dvě) vedly takovým způsobem, aby z nich

³⁰⁾ To i tehdá, kdyby knihy sami nepsali; zračí se v tom osobní jich ručení za pravdivost udání hlavních spisů těchto. Při veřejné a komanditní společnosti pojí se k podepsanému inventáři ještě zvláštní účinek čl. 91. odst. 2.

³¹⁾ Vším právem nazývají se knihy „svědomí kupcovo“. Správné vedení účtu již o sobě podává jaksi rukojemství, že zápisky srovnávají se se skutečností. (Sr. Völderdorf, Endem. I. str. 236.)

úplně seznati lze bylo (všechny) obchody kupcovy a stav jmění jeho. Ve formálním pak ohledu nařizuje čl. 32.: aby se knihy vedly v řeči živoucí (tedy ne na př. v hebrejské) a písmem jazyka živého; pak aby knihy byly vázány, list po listu čísly po sobě jdoucími opatřeny, aby zápisy se děly nepřetrženě, aby původní obsah zápisu nečinil se nečitelným buďsi přetržením neb jinakým způsobem, aby nebylo ničeho zhlazeno (radováno) a vůbec aby se nečinily takové změny, jež zůstavují pochybnosti, zda se děly při původním zápisu, aneb teprve později (čl. 32.).

Ad B) 0 průvodní moci knih obchodních.

Jsou-li obchodní knihy pořádně vedeny, činí pro knihvedoucího obchodníka v rozepřích o věci obchodní pravidelně důkaz neúplný, t. j. poloviční neb více neb méně než poloviční, dle okolností i úplný (čl. 34. 35.).

V těchto člancích (34. 35.) seznáváme vlastně kompromiss mezi teorií francouzského a anglického (nyní i v Německu přijatého) práva, totiž volného posuzování průvodnosti přivedených důkazů, a teorií posavadního práva obecného, rakouského a (staršího) pruského, totiž pevné míry prostředků průvodních.³²⁾

Obchodní zákoník nevytkl totiž absolutní měřítko průvodní moci knih obchodních. Zůstavuje průvodnost uvážení soudcovskému (čl. 34. odst. 2.), postavil toliko v prvním odstavci čl. 34. pravidlo, že pořádně vedené knihy neúplný důkaz činí, který přísahou (doplňovací) neb jinými samostatnými průvody doplněn býti má, na př. svědectvím obchodního pomocníka neb mandátáře, aneb došlými dopisy strany druhé, dle okolností i fakturou atd.³³⁾

³²⁾ Při stejnosti hlasů rozhodl rak. zástupce rytíř z Raulů pro tuto zásadu. V Německu byly dotyčné předpisy obchod. zák. zrušeny obec. něm. soudním řádem z r. 1877 §§. 259. sl., kterým uznána zásada volného posuzování průvodní moci (freie Beweiswürdigung); u nás též zásada ve sporech nepatrných dle zák. ze dne 27. dubna 1873 č. 66. ř. z., §. 33., 36. taktéž co do průvodní moci obchodních knih platí (arg. slova §. 36. „die Kraft eines vollen Beweises“). Jiného náhledu Ullmann, Bagat. Verf. str. 70. Také dle vládní předlohy zákona o říz. soudním (1881) míra průvodní moci knihy obchodní zůstavena volnému uvážení soudcovu (§. 353., 298., motivy str. 97.).

³³⁾ Knihu přepisní (Copierbuch) nelze pokládati za samostatný doplňovací průvod — Starší italská doktrína přikládala obchodním knihám

Ona přísaha dle čl. 34. jest zajisté přísahou doplňovací o té které záhadné a relevantní skutečnosti, nikoli však přísahou o pravosti vedení knih (Bucheid). Tomu svědčí jednak zejména návrhy prusko-rakouské, pak subsidiární soudní náš řád (§§. 203. a 212.), jenž připouští jen doplňovací přísahu o sporné faktické okolnosti, konečně též úvaha, že pravost vedení knih zkoušeti musí soudce z povinnosti úřední (arg. čl. 34. slova: „Ordnungsmässig geführte Handelsbücher“ atd.).³⁴⁾ Soudce musí však k tomu hleděti, není-li tu takových okolností, jež dodávají obch. knihám větší průvodní moci, snad i úplnou průvodnost čl. 34. 2. odst.,³⁵⁾ neb naopak takové okolnosti, jež oslabují průvodní moc knih aneb ji dokonce ničí čl. 34. odst. 2. a čl. 35. Rozumí se, že nález soudcovský v každém případě opíráti se musí o skutečnosti v soudních spisech prokázané.

Kterou knihou ostatně obchodník průvod vésti má, zůstává se jeho dobrému zdání. Při jednoduchém účetnictví hodí se k tomu obyčejně nejlépe (ačkoliv ne výhradně) hlavní kniha, při složitém tak zv. conto corrente.³⁶⁾ (Sr. dodatek o účetnictví.)

Obchodní knihy důkaz činí jen ve věcech obchodních (Handelssachen, čl. 34.).³⁷⁾ Které věci za obchodní pokládati

mnohdy úplnou průvodnost, rovnajíc je veřejným listinám. (Sr. Wetzel l. c., Behrend §. 42. p. 34.) Dle pruského L. R. 8 II. 562 sl. činily obch. knihy mezi kupci úplný, proti nekupcům poloviční důkaz, dle rak. soud. ř. §§. 119. 120. vždy toliko poloviční důkaz na dobu roku a šesti neděl.

³⁴⁾ Tak dobře většina německých spisovatelů, předkem Hahn I. str. 132, ze spisov. rak. Swoboda, Löhr's Centr. Org. N. F. 7. str. 419. sl., Rosenblatt v Ger. Zeit. 1878 č. 97.; tento uvádí odporující si nálezy rak. nejv. soudu, schvaluje nález z 29. pros. 1877 č. 12876. oproti nál. č. 445. sb. Adler-Cl. Konference Norimberská nemohouc se ustanoviti na srovnalém názoru o povaze přísahy čl. 34. zůstává rozhodnutí o tom podpůrným řádem praktikulárním.

³⁵⁾ To se v naší praxi často popírá, ač — hledě k čl. 34. odst. 2. — bezdůvodně; jeví se tu známá setrvačnost názorů zakořeněných. (Sr. poz. 1.)

³⁶⁾ Každá kniha dokazuje tu okolnost, která se v ní zapisovati má; přepisné knihy dokazují, že jistý dopis jistého obsahu zaslán byl; zdali došel, jest otázka jiná. — K obchodním knihám nenáleží t. zv. zápisné knihy (Einschreibe-Bestellbüchel), jichž průvodní moc zakládá se na doznání. (Sr. §. 1033. obč. z.)

³⁷⁾ Nikoliv tedy v příčině náhrady škody ex delicto (sr. nál. č. 314. 515.), též ne o tom, zdali zboží prodané skutečně dodáno bylo (sr. nál. č. 86. oproti nál. č. 101. Adler-Clem.).

dlužno, plyne zejména z §§. 38. a 39. úv. zák. k obch. z. Pojem obchodních věcí je ovšem mnohem širší pojmu „obchodů“ (Handelsgeschäfte, čl. 271—273.).

Průvodnost obchodních knih platí zejména ohledně osoby kontrahentů, dále ohledně množství a ceny zboží, i též ohledně umluveného místa placení. (Nál. č. 2. a 839. Gl. U. W. a Ger. H. 1867 č. 71.)³⁸⁾ Průvodnost knih neobmezuje se na osoby, jichž se účty přímo týkají, nýbrž vztahuje se i na právní poměry k třetím osobám, pokud tyto jsou relevantní pro právní nároky mezi stranami. Tak na př. kommissionář dokázati může svými knihami proti kommittentovi tržní cenu zboží, kteréž byl na jeho účet prodal osobám třetím (čl. 363. o. zák.).

Dle rak. obch. práva používají řádně vedené knihy³⁹⁾ všech kupců bez ohledu k objemu živnosti (čl. 10. obch. z.) neb k výměře daně (§. 7. úv. zák.) té výhody, že mají průvodní moc proti každému (kupcům i nekupcům) a sice vůbec do roka a šesti měsíců, počínaje vznikem pohledávky (§. 19. a 20. úv. z.); však průvodní moc obchodních knih kupců plného práva (platících daň, §. 7. úv. zák.) oproti kupcům plného práva časem obmezena není. (Sr. čl. 34. obch. zák. a §. 19. úvod. zák.)⁴⁰⁾

Dle zák. ze dne 28. října 1865 č. 110. říš. zák. přísluší obchodním knihám úvěrních ústavů pod dohlídkou státu se nalézajících proti každému průvodní moc tatáž, jako knihám kupců proti kupcům, tudíž beze všeho časového obmezení (čl. 34.). Záložny a jiná úvěrní společenstva nyní již nepožívají výhody té,

³⁸⁾ Též že zboží zasláno bylo, nikoliv ale zdali adresáta došlo; úsudek takový zakládá se může v součinu okolností všech. Odporující jsou nálezy č. 86. a 101. sb. Adl.-Clem.

³⁹⁾ Z porovnání skladby §. 20. a čl. 28. ob. z. dalo by se souditi, že k řádnému vedení knih při kupcích menšího práva nevyhledává se, aby z nich patrný byl „stav jmění“ (Lage ihres Vermögens), nýbrž toliko „der Stand ihrer Geschäfte; ovšem zdá se mi pochybno, zdali tu není toliko variace neb neurčitost skladby; slova §. 20. „Stand ihrer Geschäfte“ (ne Handelsgeschäfte!) vollständig zu ersehen ist, nasvědčují poslednějšímu náhledu.

⁴⁰⁾ Ohledně uhersk. zák. sr. pozn. na konci t. §. — Průvodní moc obchodních knih cizinců řídí se dle materiální reciprocity (sr. §. 22. úvod. zák. obch. a dv. dekr. ze 4. května 1787 č. 676), ustanovení ovšem nepřímě-řené. — Soudové němečtí posuzují i průvodní moc obch. knih cizinců dle volného uvážení. (§. 259. nřm. s. ř.)

ježto nejsou pod dohlídkou správních úřadů; průvodní moc knih všech společenstev, necht provozují obchody čili nic, řídí se prostě dle čl. 34. ob. z. a §§. 19. 20. a 22. úvod. z. (Sr. §. 22. zák. o společ. ze dne 9. dubna 1873 č. 70.)⁴¹⁾

Lhůta jednoho roku a šesti měsíců v §§. 19. a 20. úv. zák. obch. doložená jest lhůtou praeklusivní [nikoliv promlčecí;⁴²⁾ sr. Judikát č. 5.]. Má tudíž soudce k uplynutí lhůty této z povinnosti úřední hleděti.

Důkaz obchodními knihami stranám tím usnadněn jest, že kupec může si učiniti výpis čili výtah z knih obchodních (Buchauszug), t. j. slovný přepis dotyčného účtu, a že srovnalost tohoto výpisu s originálem notářem neb soudem ověřiti dáti může (legalisierter Buchauszug). Mimo to může kupec žádati, by obchodní soud, po případě (kde toho není) i okresní soud na výpisu ztvrdil, že obchodní jeho knihy řádně jsou vedeny (tak zv. certifikace). (§. 91. j. n. ze dne 20. listopadu 1852 č. 251. a §. 43. úv. zák. obch.)

V případě processu stačí ovšem dle předpisu soud. řádu (§§. 122. 123.), když kupec přiloží prostý přepis čili výtah z knih. Předložení knih samých k nahlédání je jen tehdy potřebí, když druhá strana žádá za ohledání originálu (Recognoscierung der Originalien). (§. 123. s. ř.)⁴³⁾

⁴¹⁾ Knihy hypot. banku král. českého, pak e. k. priv. rak.-uherského banku činí úplný důkaz proti každému dle stanov ústavů těchto. (Sr. stanovy česk. hyp. b. §. 39., stvrzené zák. z 26. pros. 1864 č. 99, a stanovy rak. uher. banku [čl. 96.], stvrzené zákonem ze dne 27. června 1878 č. 66. ř. z.)

⁴²⁾ Jak omylně někteří starší rak. spisovatelé (Fischer, Blodig) se domnívali.

⁴³⁾ Dobře rozeznávati sluší ohledání (rekognicí) obchodní od edicí v řízení soudním. Knihu obchodní k ohledání předložiti musí, kdož svou knihou důkaz o rozhodných tvrzeních byl nabízel, k žádosti odpůrcově (vznesené v řízení písemném na soud ve lhůtě §. 125. s. ř. a dv. dekr. ze dne 16. května 1788 č. 829. lit. b.) a sice za tím účelem, aby zevnější vady originálu (zápisu v knize) shledány byly. Soud o žádosti této stání k ohledání naříditi musí (§. 126. s. ř.). — Oproti tomu dle čl. 37. obch. zák. žádati může odpůrce obchodníka knihy vedoucího (byť by tento ve sporu k nim sám se nebyl táhl) předložení knihy po čas trvání rozepře, proto aby určité rozhodné tvrzení dokázal proti tomu, kdož knihu vede, knihou jeho. Žádosti této soudce nutně vyhověti nemusí (čl. 37. obch. z. „kann“). Nepředložení knihy k ohledání v zá-pětí má ztrátu důkazu jí nabízeného (§. 126. s. ř.): nepředloženi knihy za jejíž edicí žádáno bylo, poskytnutí důkazu o obsahu tvrzeném (čl. 37. obch.

Od tohoto předložení obchodních knih k nahlédnutí (Vorlegung zur Einsicht) dobře rozeznávati dlužno sdělení se s knihami (Mittheilung) k vůli seznání celého jich obsahu. To naříditi může soud ve věcech dědičných, při společenství statků (societas aut communio) a v případě konkursu kupce (sr. čl. 40.), patrně proto, že tu na tom záleží, aby interessenti seznali pravý stav majetku a veškerých obchodů kupcových. Nařízení takové může dáti soudce k prosté žádosti, vyslechnuv prvé stranu druhou (sr. nález Adler-Clem. č. 576.); jest-li ale poměr, o který strana právo k nahlédání knih opírá, sporným, potřebí nastupovati žalobou.⁴⁴⁾

Kterak se ohledání to státi má, jak při ohledání dle §. 123. s. ř., tak při ohledání dle čl. 37. a 40. obch. z., o tom srovnej čl. 38. a 39. obch. z.⁴⁵⁾

Na základě výtahu z knih obch. nelze více žádati za praenotaci zástavního práva pro pohledávky kupcovy; neboť §. 21. úv. z. zrušen byl §. 36. knih. zák. ze dne 25. července 1871 č. 95. a čl. IV. zák. úvodního k témuž. (Sr. nález repertoria č. 25.)

Průvodní moc knih živnostníků, kteří nejsou obchodníky ve smyslu obch. zák. řídí se soudním řádem, totiž §. 121. s. ř.,

zák.). V processuálním směru shoduje se předložení knihy k ohledání a edice dle čl. 37. obch. zák. v tom, že kniha obchodní povždy u soudu, v jehožto okrese se vede, a nikoli (jako jiné originalie) u rozdílného od tohoto soudu processuálního předložena býti má (čl. 38. obch. z.; dv. dekr. ze dne 20. března 1794 č. 164. sb. z. s.; §. 30. řízení stručn.). Arciť pak nikdy srotulování knihy obchodní jako při jiných listinách srotulování originálů (§. 126. s. ř., §. 129. s. ř.) místa nemá; k závitku spisů přiloží se protokol o předloženi knih sepsaný (čl. 38.). (Sr. Rosenblatt G. Z. 1878 č. 3. 4.)

⁴⁴⁾ Sr. nález Adler-CI. č. 723. (ne zcela správný) a 732. Veřejný společník žádati může dle čl. 98. 107. sl. obch. z. sdělení-se (sr. nález č. 261.), též dle čl. 253. obch. zák. tichý společník (sr. nález č. 118), nikoliv ale prokurista, třeba by byl commis interessé. (Sr. nález č. 329., též nález něm. ř. s. 18. č. 1. — Co se týče konkursu sr. §. 195. konk. ř.)

⁴⁵⁾ Soudce má do obsahu knih, pokud se sporné otázky dotýká, s přítomnými stranami nahlédnouti a po případě přepis (výtah) zdělati. Ostatní obsah knih poskytnouti se má soudci k nahlédání potud, pokud to potřebí jest k posouzení řádného vedení knih (čl. 38.). Nalezají-li se knihy v místě, jež nenáleží k okršlku soudce, požádejž tento soud místní, aby si knihy předložiti dal, přitom dle předpisu čl. 38. se zachoval a ověřený přepis s jednacím protokolem jemu zaslal. (Čl. 39.)

kterýž obchodním zákonem zrušen nebyl. (Sr. §. 22. úv. zákona a contr.) ^{45a)}

Ad C) **O povinnosti k edici knih obchodních** (čl. 37. obch. z.).

Dobrovolné nabízení důkazu vlastními knihami kupcovými řídí se vůbec zásadami soudního řádu §. 123. a násl. t. ř. Jiná je však otázka, musí-li kupec knihy své soudu předložiti v processu o věcech obchodních (tak zv. povinnost k edici knih).

Z úřední povinnosti, totiž bez návrhu stran nesmí soudce v processu stranu vyzvati, aby obchodní své knihy předložila.

Původní návrh obch. zákona (čl. 38.), jenž dle vzoru francouzského práva soudci právo toto byl zůstavil, byl od konference zavřen proto, že se přičí těm processuálním řádům jednotlivých zemí, jež spočívají na zásadě vyjednávací. ⁴⁶⁾ Ovšem může ale soud dle nynějšího znění čl. 37., který z původního čl. 38. vznikl, během rozepře (o věci obchodní ⁴⁷⁾ k žádosti jedné strany (obchodníka neb neobchodníka) ⁴⁸⁾ druhé straně (kupci) naříditi, aby obchodní své knihy předložila.

Zpěčuje-li se strana ta rozkazu soudcovu zádost učiniti, pokládá se obsah knih těchto tak, jak jej odpůrce udává, za dokázaný na újmu strany se zdráhající (čl. 37. obch. zák.). Odpůrce musí tedy určitý obsah knih — pokud se týče tu kterou knihu příslušnou okolnost obsahující — udati, jinak nemohl by soud předloženi knih naříditi (čl. 37. sl.: „der behauptete Inhalt“; dobře též nález repertoria č. 3.; sr. též nál. Adl.-Clem. 208. 280. 282. 352. 384. 550. 593.

^{45a)} Dodatkem k pozn. 34 budiž podotknuto, že nejnověji sv. pán Canstein, Lehrb. d. österr. Civilprocessrechtes II. str. 334, 382, 427 tvrdí, že soudce dle volného uvážení ustanoviti má, zdali přísaha čl. 34. složiti se má buď 1. co doplňovací, buď 2. co přísaha věření o správném vedení knih (Credulitäts-Bucheid), buď 3. konečně co přísaha o vědění (Wissenseid) o okolnostech, které z knih seznati nelze. Nehledě k tomu, že přísaha posléz uvedená vůbec nespadá do rámce čl. 34., jest rak. processuálnímu právu přísaha č. 2. naprosto neznáma.

⁴⁶⁾ Dle nového něm. civ. řádu z r. 1877 (čl. 391. 392. 409. cf. §. 13. úv.) může soudce ovšem volně naříditi předloženi knih i bez návrhu stran; to souvisí se zásadou volného posuzování průvodů.

⁴⁷⁾ Srov. nál. Adl.-Clem. 47. 246. 314. 656. 760. 771.

⁴⁸⁾ Srov. Adl.-Clem. č. 85. 283. — Nepravý jest nál. čl. 216. sb. Adl.-Clem., že soudce i bez žádosti stran naříditi smí edici knih.

633. 672. 703.) Rozumí se ostatek, že se o žádosti takové nejprve druhá strana vyslechne (Adl.-Clem. č. 446. a 483.) a že se příkaz k edici jen tehdy vydá, když dotyčná okolnost jest relevantní. (Sr. čl. 526. sb. Adl.-Clem. proti nál. č. 280.) ⁴⁹⁾

Sporno jest, má-li čl. 37. průchodu i tehdy, když odpůrce tvrdí, že obchodní knihy jistý zápis neobsahují? Povinnost tuto popírají nálezy nejv. soudu (sb. Adl.-Clem. č. 593. 651. 679.), jelikož tím neudává se určitý obsah knih odpůrcových, jak čl. 37. toho žádá. ⁵⁰⁾

Tvrdí-li strana, že knihy odpůrcovy jsou nepořádně vedeny, nemůže žádati za edici ve smyslu čl. 37. obch. zák., nýbrž může žádati toliko za ohledání originálu (knih) dle §. 123. s. ř., k tomu též čl. 38. a 39. obch. zák. Tak zcela dobře nález č. 325., 519. sb. a Ger. Zeit. 1872 č. 94. (srovn. též článek Rosenblatta v G. Zeit. 1878 č. 3. 4.); jinak nález v G. Zeit. 1877 č. 70., kdež omylně dopouští se žádost za edici knih i k tomu konci, aby na jisto postaveno bylo nepořádné vedení knih.

Žádost za edici dle čl. 37. položiti lze v processu až do srotulování spisů; ovšem však vůbec jen tehdy, když strana v některém sporném spisu určitý obsah knih odpůrcových uvedla (čl. 37.). Nestačilo by tedy, kdyby strana určitý obsah knih uvedla jedině a teprve v žádosti za předloženi knih. Ano spíše žádá toho princip §. 12. našeho soudního řádu, aby se návrh ediční ve smyslu čl. 37. obch. zák. učinil v tom spisu processuálním, kde se udává to které faktum. (Srovn. nález č. 736. Adl.-Clem. a v Jurist. Bl. 1877 č. 50.)

Účinek čl. 37. nastává i tehdy, když druhá strana, ač jest k tomu povinnována, naprosto žádných knih aneb tu kterou knihu nevedla, aneb když knihy před uplynutím desíti let zni-

⁴⁹⁾ Namítá-li se proti tomu (stížnost č. 526.), že soudce během rozepře nemůže ještě věděti, jest-li faktum relevantním čili nic, a že soudce po srotulování akt nesmí více předloženi knih naříditi (sr. nál. č. 71. 301. Adler-Clem.), sluší připomenouti, že arbitrium soudce má tu ovšem volnější pole. — V Německu byla zásada čl. 37. (poena confessi) i prvě dosti rozšířena. — Ku knihám čl. 37. náležejí všechny spisy v čl. 28—30. uvedené.

⁵⁰⁾ Opačný názor jeví se v nál. něm. ř. s. VII. 26. XVIII. 23., v. též Behrend str. 300.

čila. ⁵¹⁾ Tomu svědčí úvaha, že by jinak kupec, jenž žádných knih nevedl, lépe pochopil, než kupec, jenž nepořádně knihy veda tyto vydati nechce (čl. 37. conclusionem a majori ad minus). ⁵²⁾

Povinnost k edici mají ostatek nejen kupci plného práva (§. 7. úvodn. zák.), nýbrž každý kupec, jenž fakticky obch. knihy vede, jelikož povinnost k edici knih obchodních jest toliko rubem práva vedení knih a dle §§. 19. a 20. úvodn. zák. obch. každý kupec knihami svými důkaz vésti může. ⁵³⁾ Tak i panující v praxi náhled (sr. Adl.-Clem. č. 271. 352.; též praxis německých soudů. Srovn. na př. nález něm. soudu II. č. 126.). Tvrdí-li takový kupec, že knihy neb tu kterou knihu nevedl, může se mu o tom (nehledě k jiným průvodům) uložit i rozhodovací přísaha. ⁵⁴⁾

O účetnictví. ⁵⁵⁾

Účetnictví je buď jednoduché aneb složitě (einfache, doppelte Buchhaltung).

A) Při jednoduchém účetnictví užívá se nejméně dvou knih. Tyto jsou:

- a) denník, čili strazza, prima nota, memorial;
- b) hlavní kniha (Hauptbuch).

Ad a) Do denníku zapisují se všechny obchody kupce dle časového pořádku s udáním dne, měsíce a roku. Kdož od knih-

⁵¹⁾ Zdali tak učinil dolosně čili nic, jest lhostejno. — Že i kupci, jenž se mezitím závodu vzdal, předložení knih de praeterito přikázati se může není pochybno. (Sr. Adler-Clem. č. 581. 681.)

⁵²⁾ Tak i něm. ř. s. XIII. 108. (340), Hahn ad §. 37.; Langer, Mittheil. d. deutsch. J. V. Prag. XV. p. 41., jinak ale Behrend §. 42. p. 60. a Ullmann, Mitth. str. 43.; ovšem může se náhled poslední o slovné znění čl. 37. („zum Nachtheil des Weigernden“) opírat i zůstává otázka zajisté pochybnou.

⁵³⁾ Proto povinnost k edici knih mezi kupci plného práva není časem omezená; při kupcích neúplného práva co do času stýká se s dobou, po kterouž jich knihy důkaz činí. (Sr. Langer l. c.)

⁵⁴⁾ Uherský obch. zák. čl. 25—36. srovnává se s rak. zák. obch.; poznamenati dlužno jen tu úchytku, že průvodní moc knih obchodníků proti obchodníkům omezena jest na deset roků, proti neobchodníkům na dva roky. Knihy mají býti parafovány.

⁵⁵⁾ Literatura odborná jest přehojná. Sr. na př. Prakt. Anleitung in der einfachen und doppelten Buchführung v. Trempenau, von Salomon, von Odermann etc. etc. Z českých jmenovati dlužno: Fiedler, Účetnictví, Karel Petr Kheil, Jednoduché účetnictví (1877).

vedoucího obchodníka peníze neb zboží obdržel, slove debitor (debet, má dáti, soll); kdo jemu peníze neb zboží dal (z jakékoliv causae), zejména creditoval, slove creditor (credit, dal, haben). — Kniha ta je stránkovaná; poměr věřitelství a dlužnictví, jakož i právní důvod závazku naznačují se již v denníku na př.: Josef Baar ve Vídni má dáti za jemu prodaných 20 centů cukru à 30 zl. 600 zl., neb Josef Baar dal 20 centů (koupené) kávy à 80 zl. summu 1600 zl.

Ad b) Z denníku přenášejí se všechny zápisky do hlavní knihy tím způsobem, že každý obchodní přítel na obou proti sobě ležících stránkách jednoho a téhož folia zvláštní účet (conto) obdrží. Na levé straně napíše se to, co obchodní přítel knihvedoucímu kupci dluhuje (má dáti, debet, soll), tedy jeho passiva, na pravé stránce to, co on na knihvedoucímu kupci k pohledávání má, co mu dal (dal, credit, haben), tedy jeho aktiva, a to sice vždycky s udáním dne, měsíce a roku a právního důvodu obchodu. ⁵⁶⁾

Z porovnání obou těchto summ, resp. stránek téhož folia koncem roku (neb i půl roku) jde na jevo, zda obchodní přítel knihvedoucímu něco dluhuje, neb na něm něco k pohledávání má. To co na jedné straně k bilanci (rozvaze) se nedostává, připíše se na tom místě jménem salda (zůstatek).

Toto saldo přenáší se pak na druhou stranu co „přenesené saldo“ a tvoří zůstatek obchodního přítele z předešlého roku na rok budoucí (übertragener Saldo). ⁵⁷⁾

Kromě těchto dvou knih vedou se často ještě jiné knihy, zejména zvláštní pokladní kniha (Cassabuch), kniha faktur, scontro směnek atd.

K důkazu hodí se vůbec jen hlavní kniha, ježto jen tato vzájemný stav obchodů, totiž aktiv a passiv a konečné saldo obchodního přítele vykazuje (srovn. nález v Ger. Zeit. 1869 č. 6.).

⁵⁶⁾ Právní důvod ovšem tehdy výslovně udati potřebí není, když dle povahy závodu z okolností sám sebou na jevo jde; ku př. koupě a prodej naznačuje se při kupeckých závodech obyčejně jen slovy „za 10 centů cukru à 28 zl.“ — Proto soudní praxis nepokládá „saldo“ (Saldoübertrag) za průkaz dostatečný. (Sr. Ger. Z. 1865 č. 20., 1879 č. 91.)

⁵⁷⁾ To jest tak zv. hrubé saldo. Chceme-li na jisto postavit dluh obchodního přítele na den závěrečný, ku př. 31. prosince t. r., musíme počítati z každé položky přede dnem závěrečným dospívající 6% úroky, t. zv. úroky chronologické, a z položek po dni závěrečném splatných eskont

B) Účetnictví složitě (doppelte Buchhaltung). Toto složitě účetnictví rozeznává se od jednoduchého podstatně tím, že se tu uvádějí nejen osobní konta, nýbrž i umělá čili smyšlená, mrtvá konta (fiktivní konta), na př. konto kapitálu, konto zboží; pododdělení na př. konto kávy, cukru atd., a to sice k tomu konci, aby kupec seznal, jaký zisk aneb jakou ztrátu v jednotlivých odvětvích obchodu svého měl.

Při složitém účetnictví vedou se obyčejně následující knihy:

1. pokladní kniha (Cassabuch), totiž pro peněžité příjmy a výdaje;
2. denník ostatních obchodů (strazza, memorial);
3. journal, t. j. kniha měsíčních závěrků, proto sluje též mensuál;
4. hlavní kniha, do níž se na obou stránkách jednotlivých folií měsíční hlavní summy dle jednotlivých kont, totiž osobních a mrtvých zapisují.

Všechny tyto knihy obsahují osobní a mrtvá konta a nehodí se proto k průkazům soudním.

5. Conto-corrente, čili Saldoconto píše se zrovna tak, jako hlavní kniha při jednoduchém účetnictví a hodí se tudíž jediné k důkazu.

§. 13. O obchodní plné moci.⁵⁸⁾

Obchodní zastoupení čili plná moc kupecká jest právní moc k uzavírání buď právních jednání, zejména obchodů jménem kupce neb obchodní společnosti (principála), buď obchodů jménem kterékoliv osoby⁵⁹⁾

Čin zastoupení jest právní jednání v zjevném úmyslu a s účinkem, že jednání platí má za jednání jiného, totiž za-

(srážku), t. zv. diskontní úrok za čas od 31. prosince do skadence. (Srov. Kheil p. 54.)

⁵⁸⁾ O zastoupení (Stellvertretung) pojednáváme tu jen potud, pokud jde o zvláštní zásady obchodního práva. O zastoupení vůbec sr. Unger II. §. 90., Randa, Besitz §. 20., Hasenöhrli §. 29., Schiffner §. 120.

⁵⁹⁾ Prostá plná moc čl. 298. předpokládá totiž toliko „obchody“, nikoliv kupce. Ostatní případy plné moci kupecké ovšem předpokládají, že zastoupen jest kupec neb obchodní společnost, pokud se týče společenstvo. — Ačkoliv zastoupení jen při právních jednáních místa má, není tím vyloučeno ručení zastoupeného za účinky bezprávního jednání zástupce. Případy ty spadají do oboru práva občanského.

stoupeného.⁶⁰⁾ Podstata zastoupení záleží tedy v tom, že právní účinky jednání zástupce vznikají přímo v osobě zastoupeného.⁶¹⁾ Dle rakouského obchodního práva rozeznáváme následující hlavní spůsoby zastoupení obchodního:

1. Prokuru (čl. 41—46.).

2. Obchodní plnou moc (Handlungsbevollmächtigung), článek 47—52., jakož i repraesentaci rak. odstěpních zavodů uherských společností akciových a pojišťovacích, též i výrobních společenstev. (Zák. ze dne 27. června 1878 č. 63. ř. z.)

3. Obchodní jednatelsví (Handelsagentschaft). Nař. min. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220. ř. z. §. 9. a násl.

4. Jednoduchou obchodní plnou moc (čl. 297. 298.).

5. Plnou moc společníků a liquidátorů, kteří společnost veřejnou neb komanditní zastupují (čl. 114. 133. 167. 169. zák. ob.); pak plnou moc přednosty akciové společnosti (čl. 230.).

6. Plnou moc představenstva společenstev výrobních (§. 18. zák. ze dne 9. dubna 1873).

Vůbec zakládá se zastoupení (plná moc, Vollmacht) na příkazu (Auftrag), t. j. na pronešené k tomu směřující vůli stran (č. 1.—4.) neb soudce (tak někdy při liquidátorech čl. 133. a při žalobcích čl. 195.); však v případě 5. a 6. máme tu plnou moc (repraesentaci) bez příkazu, zakládající se v jistém poměru (t. zv. zákonná plná moc).⁶²⁾ Plná moc ve smyslu zastoupení a příkaz nesmí se tudíž

⁶⁰⁾ Není-li úmysl, jednati cizím jménem, patrným či zjevným, platí právní čin co jednání jednajícího. (Sr. čl. 52. 298., cf. §. 1017. obč. z., Schiffner §. 120. p. 16.)

⁶¹⁾ Jinak, jedná-li kdo ve vlastním jméně však s úmyslem, aby se účinky jednání později na jiného převedly. (T. zv. nepřímý, tichý zástupce či náhradník.) Hlavní případ: kommissionář (čl. 360).

⁶²⁾ Příkaz jest tedy základem (causa effic.) plné moci. Podobně spočívá plná moc poručníka na soudcovském příkazu §. 204. obč. z. Nezakládá se tedy plná moc vždy na smlouvě, nýbrž buďsi ve zřízení osoby právnícké, buď na příkazu soudce, buď na přijatém příkazu zastoupeného (§. 1017), buď na zákoně, buď na potomním schválení (§. 1035). Příkaz naznačuje nám jen vnitřní poměr mandanta k mandatáři, plná moc ale zevnější stránku a účinek příkazu. (Sr. Behrend str. 352.) Jinak Canstein, v Grünh. časop. III. p. 670. sl. Locatio conductio operarum zahrnuje mlčky daný příkaz k dotčeným jednáním. Jinak B. I. c. p. 30. — Příkaz nesměřuje ostatek jediné k zřízení plné moci; čelí dle okolností k ustanovení náhradníka (prostředníka), ku př. kommissionáře (čl. 360.) neb posla (Sr. Land, Zeitschr. f. H. R. X. str. 203. sl.) Obchodní zákonník rozeznává důsledně:

stotožňovati. (Sr. poz. 62.) Máme příkazy, které nezakládají repraesentaci, t. j. jednání jménem zastoupeného (tak při kommissionářství, čl. 360.), a máme repraesentace bez mandátu (čís. 5. a 6.).

V pochybnosti dlužno ostatek za to pokládati, že příkaz zmocňuje k repraesentaci, a nikoliv toliko ku kommissionářskému jednání.⁶³⁾

Obchodní zákon uznává v čl. 52. 114. 230. 298. obecnoprávní zásadu §. 1017. obč. z., že právní účinky z jednání zástupcových nastávají přímo a bezprostředně v osobě zastoupeného, nikoliv v osobě zástupce. — Hledíce k tomu, že zástupce jedná a že toliko účinky spadají na zastoupeného, seznáváme, že otázky týkající se opravdovosti vůle (tudíž omylu, donucení, podvodu atd.) z osoby zástupcovy, za to způsobnost k právům z osoby zastoupeného posuzovati dlužno.⁶⁴⁾

Od obchodních zmocněnců sluší ale rozeznávati t. zv. správce čili administrátory, kteří obchod cizí spravují nikoliv co obchodní zmocněnci, nýbrž co obecnoprávní zástupcové majitelů obchodu, ku př. poručníky nezletilého kupce, správce pozůstalosti neb konkursní massy, sequestory atd., pokud k pozůstalosti, k masse atd. náleží závod kupecký. Objem plné moci těchto obecnoprávních správců závodů obchodních řídí se jediné dle občanského zákona, resp. dle dotyčných zvláštních zákonů.

1. 0 prokuře.

Prokura jest plná moc zmocňující ku všem způsobům soudních a mimosoudních právních jednání jménem principálovým, kterých provozování jakékoli obchodní živnosti s sebou přináší

Vollmacht a Auftrag (sr. čl. 297. 298. 323. 360.), ovšem ne vždy zcela správně. Zakládá-li se plná moc v příkazu, jest vůbec povinností třetího, aby se spravil o existenci a objemu plné moci; za to jest povinností mandanta, postarati se o to, aby osobám třetím zrušení plné moci ohlášeného jim zmocněnce v čas oznámeno bylo. (Sr. §. 1026. obč. z.) — Tvrzení žalovaného, že obchod uzavřen byl cizím jménem, není námítkou, nýbrž popřením tvrzení žalobce, kteréž dokázati náleží na žalobce; ovšem stačí k tomu vůbec již prostý důkaz, že obchod mezi stranami učiněn byl. Protní důkaz náleží pak na žalovaného. (Sr. Hahn str. 206.)

⁶³⁾ Sr. o tom Randa, Rechtsgutachten in Sachen der Bank in Schaffhausen (1877). Dokladem toho jest zejména §. 1002. a čl. 360. odst. 3. Sr. též Schiffner p. 38. p. 27.

⁶⁴⁾ Srov. Windscheid §. 73., Thöl §§. 69., 70., Wendt-Endem. I. p. 300. sl.

(čl. 42. sl. „eines Handelsgewerbes“). Ona nahraňuje všelikou dle obč. práva (§. 1008. o. z.) potřebnou speciální plnou moc; ona poskytuje obzvláště právo ustanovovati a propouštět obchodní pomocníky a plnomocníky, vyjímaje jediné prokuristu (čl. 42.). Prokuristu jiného může prokurista ustanoviti jen tehda, když mu plná moc k tomu zvláště byla propůjčena (čl. 53.). Dle toho není pochybno, že prokurista též směnky jménem principála vydávati může (čl. 42. a 47. concl. a contr.; tak i nález č. 228. Adl.-Clem.). K scizení a zavazení nemovitých statků má prokurista ovšem zapotřebí zvláštní plné moci (čl. 42.). Najímání a pronajímání, též nabytí vlastnictví obchodních místností není „scizení“, a může tedy spadati do oboru plné moci prokuristovy. (Čl. 274. nevádí tu, neboť čl. 42. praví „Geschäfte“ atd., neobmezuje tedy prokuru na „obchody“.)⁶⁵⁾ — Dle toho jest tedy prokurista oprávněn k provozování obchodů všeho druhu a není obmezen toliko na závod svého principála;⁶⁶⁾ může na př. bankéřské neb pojišťovací obchody provozovati, ač principál má obchod s dřívím neb vlnou atd. (čl. 42. a contr. čl. 47.). Na nedopatření zakládají se slova čl. 41.: „das Handelsgeschäft“; nesprávnost tato vysvětluje se původním zněním pruského návrhu, který plnou moc prokuristy (faktora) způsobem prvé obvyklým obmezoval na provozování závodu principálova.⁶⁷⁾

Prokura rozeznává se od ostatních druhů mandátů obchodních tím, že obsah a objem plné moci, přihlížejíc k třetím osobám, zákonem samým nezměnitelně jest vyměřen, neboť

⁶⁵⁾ Sr. Hahn, I. str. 179.; Behrend, str. 363.; jinak Völderndorf, Comm. p. 329. Protokolly str. 77. 952. tomu neodporují. — Zdaliž prokurista i k darování oprávněn jest, záleží na tom, náležejí-li dary toho způsobu k obvyklému provozování živnosti obchodní (čl. 42.), jakož na př. často novoroční dárky stálcům (odbíratelům) neb pomocníkům poskytnuté. — I k narovnání jest prokurista dle čl. 42. oprávněn, pokud toho řádné provozování živnosti vymáhá. (K narovnání stanovám pojišť. spolku odporujícímu neuznal. č. 737. Adler-Clem. prokuristu společnosti za oprávněného.) — K scizení závodu principálova neb k výmazu firmy není prokurista oprávněn. (Sr. nál. něm. ř. s. XXIII. č. 7., Behrend §. 52. p. 12.)

⁶⁶⁾ To nyní všeobecně se uznává; opačný náhled hájí posud Gareis, H. R. §. 19.

⁶⁷⁾ I slova čl. 41.: für Rechnung (des Principals) nejsou podstatná; neboť i procura in rem suam nebyla by pojmu prokury na újmu. (Sr. Behrend §. 52. p. 2.)

obmezení prokury hledíc k třetím osobám nemá žádné platnosti (čl. 43.). Ovšem jest prokurista v poměru k svému principálu obmezen nařízením jemu daným, ale jiným osobám takového obmezení namítati nelze, třebaž o něm vědomosti měly (čl. 43.). O obmyslnosti (dolus) třetích osob, ježto o takovém obmezení vědomosti měly, nemůže hledíc ku kategorickému znění čl. 43. býti řeči. Není pochybno, že prokurista pro jeden závod zřízený může i pro druhý závod svého principála platně obchody uzavíratí (čl. 43. odst. 2.). Obmezení prokury na jeden toliko závod dle téhož odst. platnosti nemá.⁶⁸⁾

Prokura obchodního zákona rozeznává se podstatně od prokury staršího rakouského práva, kteráž již po zákonu samém měla objem mnohem obmezenější, totiž poskytovala toliko moc k provozování živnosti principálovy a kteráž mimo to zvláštním předpisem principálovým ještě více súžiti se mohla. Z toho vysvětluje se §. 55. úvod. z.

Prokura nového zákona jest vůbec zcela nová, staršímu právu naprosto neznámá forma plné moci; prokurista jest pravý alter ego svého principála ve věcech obchodních. Tato staršímu právu neznámá forma plné moci byla konferencí Norimberskou oproti návrhu prusko-rakouskému proto přijata, aby všem pochybnostem v příčině objemu plné moci konec učiněn byl.

Prokuristou jest ten, kdož za takového zřízen byl, a sice způsobem v čl. 41. určitě vytknutým,⁶⁹⁾ totiž buďsi:

1. Propůjčením plné moci s výslovným její naznačením co prokury.
2. Výslovným jmenováním zmocněnce za prokuristu.
3. Udělením práva znamenati firmu principálovu per procura (čl. 41.)

Ostatek není zřízení toto žádnou formou vázáno, může se tedy díti písemně neb ústně, v třetím případě i mlčky, ku př. do-

⁶⁸⁾ Že by to bylo možné alespoň tehdá, když závody provozují se pod různými firmami, jak Hahn I. str. 175 a Behrend §. 52. p. 16. tvrdí, nelze vzdor čl. 41. pokládati za důsledné; různost firmy nepůsobí oddělenost majetnosti. (Sr. též čl. 42.)

⁶⁹⁾ Nestačilo by ku př. udělení neobmezené kupecké plné moci s podrobným udáním obsahu čl. 42. Nemohu tedy přisvědčiti poznámce 22. Behrenda str. 366: „Eine andere Art der Bestellung ist nicht (?) denkbar“, leč by slovo „denkbar“ znamenalo: „zulässig“. (Srov. Hahn str. 188. §. 8.)

pouští-li principál, aby zmocněnec obchodní dopisy per procura znamenal.⁷⁰⁾

Platnost zřízení prokury není závislá na vkladu do obchodního rejstříku, jakkoli jinak principál povinen jest, prokuru k zápisu do obchodního rejstříku ohlásiti, an by jinak pokutován byl (čl. 45.).

Prokura může se též více osobám společně uděliti (tak zv. kolektivní prokura, čl. 41. odst. 3.), v kterémžto případě ovšem ku každému jednání potřebí jest (ústního neb písemného) svolení všech (čl. 41. a analogie čl. 136. a 229.). Není ostatně překážky, aby prokurista znamenal kolektivně s některým veřejným společníkem nebo s předsedou akciové společnosti.⁷¹⁾ Je-li ale každému z více prokuristů prokura samostatně propůjčena, může každý o své újmě jednati. Zdali jest tu ostatně kolektivní neb samostatná prokura, jest quaestio facti. Dle §. 1011. obch. zák. musíme v pochybnosti za to míti, že jest tu jen kolektivní prokura.

Zřízení a zrušení prokury má se do rejstříku obchodního zapsati (čl. 45.).

O účincích opominutého vkladu sr. čl. 46. obch. z. a shora str. 75.

Prokurista má podpisovati tím způsobem, že k firmě principálově kýmkoliv psané neb vytištěné připojí dodatek prokuru naznačující a podpis svůj (čl. 44.).⁷²⁾ I při podpisování směnek není prokuristovi šetřiti jiné formy. (Zák. ze dne 19. června 1872 č. 88. vyjímá totiž výslovně prokuristy.) Při kolektivní prokuře potřebí jest ovšem spolupodpisu všech prokuristů (čl. 44.). Avšak nešetření předpisu čl. 44. nemá o sobě žádných právních následků; principál jest i tehdá zavázán, když prokurista jinakým způsobem se podepsal, pakli toliko z okolností plyne, že jednal jménem pána svého.

⁷⁰⁾ Tak i panující doktrína; sr. Hahn I. str. 174., nál. něm. ř. s. VIII. č. 76.; o pravosti toho nálezu pochybuje Wendt-Endem. I. p. 285.

⁷¹⁾ Tak i praxis; z theoretického stanoviska není bez pochybnosti Behrend §. 52. p. 34.

⁷²⁾ Ku př. A. Hala, per proc. Stach; neb p. p. A. Hala Stach. — Stačí ostatek, když k tištěné firmě připojí prokurista vlastnoruční svůj podpis. (Sr. str. 84.) Patrně nesprávné jest na př. znamenání: „Für A. Hala Stach.“

Toliko kupci, obchodní společnosti (i akciové),⁷³⁾ jakož i společenstva výrobní, obchody provozující, jestliže ze závodů svých platí daň v §. 7. úv. zák. vyměřenou, mají právo zřizovati prokuristu (§. 7. zák. úvod., §. 13. zák. o společenstvech z r. 1873, §. 8. a §. 18. instr.). — Za osoby pod mocí otcovskou, poručenskou neb opatrovnickou jsoucí prokuristu zříditi může zákonný zástupce se svolením soudu poručenského (§. 233. obč. z.).

Otázka, kdo může býti ustanoven za prokuristu, řídí se dle subsidiárního občanského práva. Prokuristou může býti každý, kdož třeba toliko částečně způsobilým jest k právním činům, tudíž i nezletilci (§. 1018., §. 1017. o. z. čl. 52.). Rozumí se, že i ženské osoby mohou býti prokuristy.

Prokurista může, nemusí ale býti v poměru služebním k principálovi.⁷⁴⁾ Jelikož co zástupce jedná, musí se existence vůle, po případě účinky omylu neb donucení z osoby jeho co zástupce posuzovati.

2. 0 obchodním zmocněnci (§. 47.).

Obchodním zmocněncem v užším slova smyslu jest ten, kdo nejsa ustanoven za prokuristu, v obchodní živnosti principála ustanoven jest, buďsi k provozování veškeré jeho obchodní živnosti (generální obchodní zmocněnec), aneb jistého odboru, aneb toliko jistého kruhu obchodů.⁷⁵⁾

Objem plné moci toho zmocněnce subsidiárně blíže vyměřuje čl. 47. v ten způsob, že se plná moc jeho vztahuje na všechny

⁷³⁾ Jiný náhled vyslovila sice konference Norimberská v prot. str. 1064.; však udaný proto důvod, že zřízení prokuristy jest „attributem člověka... s neobmezenou způsobilostí vůle“ jest patrně tak nepodstatným, že náhled ten — který v zákoně výrazu nedošel — všeobecně se zamítá. (Sr. Hahn II. str. 731., Renaud, Aktienges. §. 60. [2. vyd., jinak v 1. vyd.], Behrend §. 52. p. 17., nál. něm. s. VI. č. 87., VII. 107., IX. č. 22.) Likvidátoři ovšem nemohou zřizovati prokuristu. (Sr. čl. 137. cfr. 42.)

⁷⁴⁾ Můžeť prokuristou býti manžel, přítel. (Sr. násled. §. 14. toho spisu.)

⁷⁵⁾ I obchodní zmocněnec může, ale nemusí býti obchod. pomocníkem ve smyslu čl. 57., t. j. nemusí býti ve službách principála. Můžeť to býti otec, syn atd. (Srov. výklad k čl. 57.) Bezpodstatně rozeznává Behrend §. 53. p. 5. 6. — K obchodním zmocněncům čl. 47. náležejí obyčejně: ředitelé továren (nál. č. 407. Adler-Clem.), strojnici, plavci, sklepníci (k tomu sr. násl. §. 14. toho sp.), zřízenci železniční s obecnstvem kontrahující (pokladníci, expedi-toři) atd.

obchody a právní jednání, ježto provozování živnosti principálovy aneb provozování obchodů toho kterého druhu obyčejně s sebou přináší,⁷⁶⁾ aniž by k tomu zapotřebí měl zvláštní plné moci dle §. 1008. obch. zák. neb dle jiných zákonů potřebné. Jenom k podstoupení směnečných závazků, pak k přijímání půjček a k vedení rozepří má zapotřebí speciální plné moci (čl. 47.). Plnou moc svou na jiného přenášeti nemůže (čl. 53.), čímž ovšem není vyloučeno, že může ustanovovati zmocněnce potud, pokud toho vymáhá obvyklé provozování té které živnosti (čl. 47.). — Od prokury rozeznává se plná moc obchodního zmocněnce (čl. 47.):

1. Tím, že prokura jest plná moc zákonem určitě vyměřená, v obchodech neobmezená a na venek neobmeztitelná, kdežto objem plné moci tohoto zmocněnce dle libosti vyměřiti se může a teprve v nedostatku takového vyměření předpis čl. 47. místa má; dále tím, že i nejšířší plná moc (čl. 47.) dispositivně vytknutá, totiž generálního zmocněnce, obmezuje se toliko na provozování určitě živnosti principálovy. Ani generální zmocněnec konečně nesmí bez speciální plné moci zavázati se směnkami, přijímati půjčky, neb zastupovati principála v rozepří.

2. Jen obchodníci a obchodní společnosti, jakož i společenstva obchody provozující, pokud vesměs platí daň v §. 7. vyměřenou, mohou ustanovovati prokuristu. Jen prokura smí se do obchodního rejstříku vložiti (čl. 45.).⁷⁷⁾ Jen prokurista smí per procura znamenati (čl. 44.). — Za to obchodního zmocněnce (čl. 47.) může každý kupec ustanoviti (čl. 47. §. 7. a contr.). Plná moc takového zmocněnce nesmí se do obchodního rejstříku vložiti, byť i byla sebe neobmezenější. Obchodní zmocněnec konečně nesmí per procura znamenati (čl. 48.), nýbrž s jinakým dodatkem plnou moc naznačujícím (čl. 48.).⁷⁸⁾

Od jednoduché kupecké plné moci (čl. 297. a 298.) rozeznává se obchodní plná moc (čl. 47.) tím, že obchodní zmocněnec zřízen jest v živnosti principálově, pak že plná jeho moc vzta-

⁷⁶⁾ Břemeno průvodní náleží i v tom směru dle pravidla §. 104. s. ř. na toho, kdo tvrdí, že to které jednání náleží k obyčejnému provozování živnosti.

⁷⁷⁾ Na patrném omylu zakládá se nález č. 131. Adler-Clem.

⁷⁸⁾ Ku př. dodatkem: za, für, Namens atd.

huje se k stálému provozování jistého kruhu obchodů,⁷⁹⁾ a že mandantem jest vždy kupec.

Zvláštní obchodní generální zmocnění jest plná moc, t. zv. repraesentance, kterouž v Rakousku zřízené odštěpné závody u herských společností akciových, pojišťovacích jakož i uherských společenstev výrobních v Rakousku jmenovati musejí, a které do rejstříku vložiti dlužno. Repraesentance má míti plnou moc k zastoupení společnosti ve všech záležitostech, které plynou z obchodů odštěpeného závodu. (Zák. ze dne 27. června 1878 č. 63. ř. z.)

Zvláštní dispositivní ustanovení o objemu plné moci obchodních zmocněnců obsahují čl. 50. a 51. a sice:

a) Kdo v krámě neb otevřeném skladě zboží (nikoli v komptoiru) ustanoven jest k provozování obchodu, o tom pokládá se po zákonu za to, že jest zmocněn, aby v místnostech shora naznačených (nikoliv mimo tyto místnosti) prodával zboží a přijímal peníze a zboží jak v takových místnostech jest obyčejem (čl. 50.).⁸⁰⁾ Článek tento nevztahuje se k takovým osobám, ježto zřízeny jsou v komptoirech,⁸¹⁾ aniž k osobám, ježto toliko čeledínské služby konají (čl. 50.). Přijímání peněz neobmezuje se toliko na obchody zmocněnci učiněné (čl. 50., který nerozeznává).

Ustanovení toto může se toliko výslovným a očividným vyhrazením, ku př. přibitým nápisem, výstrahou v obchodní místnosti atd. vyloučiti. Dle úmyslu zákonodárce záleží podstatně na tom, mohlo-li obecnstvo zejména z okolností důvodně souditi, že kdo jest v krámu neb skladu otevřeném ustanoven k provozování obchodu. Protož bylo také vytknuto všeobecné slovo „kdo“ místo původně navrženého „obchodní pomocník“ (čl. 50.).⁸²⁾ (Články 49. a 50. jest tudíž §. 1030. obch. zák. zrušen, pokud se týče kupců.)

⁷⁹⁾ Ze čl. 47. i slovy „zu einzelnen Geschäften“ rozumí se přece jistý sebe menší kruh obchodů, plyne ze souvislosti všech tří jeho odstavců. (Sr. též Hahn I. p. 189. p. 6., proti Behrendovi §. 53. p. 5. 7.)

⁸⁰⁾ Stačí tedy na př., stojí-li kdo (ku př. syn, přítel obchodníka) fakticky za stolkem; bezelstnost třetího ovšem vždy se předpokládá. (Sr. Behrend §. 53. p. 26.: „Es genügt der Schein des Angestelltseins.“) — Dle zvyklosti posuzuje se též, zdali zřízenec takový jest oprávněn, prodávati na úvěr. (B. I. c. p. 28.)

⁸¹⁾ Leč by komptoir byl zároveň otevřenou obchodní místností.

⁸²⁾ Srov. pozn. 80.

b) Dle čl. 51., porovnáme-li čl. 296., pokládati lze praesentanta účtu jen tehda za zmocněného k přijímání platů na základě obchodů, pakli se vykáže účtem kvitovaným. Nařízení to nemá ale místa, plyne-li z okolností dlužníkovi povědomých, že k vybírání platu oprávněn není.

Zvláštní třídu obchodních zmocněnců tvoří t. zv. obchodní cestující (Handlungsreisende, commis voyageurs), totiž takoví ve službě principála jsoucí obchodní zmocněnci, kteří provozují obchody jménem principála, cestující od místa k místu (čl. 49.). O těchto cestujících platí všeobecná ustanovení o obchodních zmocněncích (čl. 47. a násl.). Oni pokládají se dle čl. 49. zejména za zmocněny, přijímati tržní ceny z prodejů jimi uzavřených a povolovati z nich lhůty ku placení (čl. 49.).⁸³⁾ Rozumí se, že předpis čl. 49. průchodu nemá, vymínil-li sobě principál ve faktuře neb jinakým způsobem přímé zaslání tržní ceny.⁸⁴⁾ Zdali má obchodní cestující právo k jednáním jiného způsobu, posuzovati dlužno dle zvláštní plné moci, pokud se týče dle čl. 47.⁸⁵⁾

V Norimberské konferenci uznávalo se a jest to též v čl. 49. slovy „welche ihr Principal verwendet“ jasně naznačeno, že se čl. 49. jen k takovým obchodním cestujícím vztahuje, kteří v službách určitého principála jsou, nikoliv ale k t. zv. cestujícím jednatelům (reisende Agenten), ježto nemajíce principála ve vlastním jméně a živnostenským způsobem provozují sprostředkování a uzavírání obchodů za rozličné obchodní firmy na cizích místech. Jednatelé toho druhu nejsou obchodní zmocněnci

⁸³⁾ Plnění jiných (na př. přímo s principálem uzavřených) obchodů přijímati, není obch. cestující zmocněn. Opak toho ale ustanovuje §. 45. obch. zák. uherského.

⁸⁴⁾ Sr. násl. č. 184. a 278. Adler-Clem.

⁸⁵⁾ Sr. Behrend §. 53. p. 24. Dle toho nemůže cestující učiniti novaci neb vzdáti se práv principálových, ovšem ale může přijímati datio nem in solutum, pokud to při podobných obchodech zvykem bývá (násl. č. 167. a 437. Adler-Clem. a násl. něm. s. XIII. č. 99.); může povolití mírné prodloužení doby platební (č. 714. Adler-Clem.: agent pojišť. společnosti pojištěnci). Malé ústupky (slevy) může „obvyklým způsobem“ povolití (násl. č. 696. Adler-Clem., násl. něm. s. VII. č. 31.). Uzavřené a principálu oznámené obchody nemůže zrušiti (násl. č. 179. Adler-Clem.). Sporná jest otázka, mohli-li se vady zboží cestujícímu platně oznámiti (čl. 347.). Pokud jde o zboží jimi prodané, zajisté. (Sr. násl. č. 179. Adler-Clem.; též G. Z. 1883 č. 23.; sr. též Behrend I. c., jenž jde ještě dále.)

ve smyslu čl. 47., neboť nejsou v obchodu principála ustanoveni; jsou samostatnými kupci dle čl. 272. odst. 4. a §. 50. živn. ř. ⁸⁶⁾

O plné moci těchto jednatelů máme v Rakousku zvláštní předpisy v min. nařiz. ze dne 3. listop. 1852 č. 220. ř. z.

3. O cestujících obchodních jednatelích.

Tito jsou dle citovaného nařízení ze dne 3. listopadu 1852 oprávněni, uzavíratí jménem komittentů svých s obchodníky, továrníky a řemeslníky (a výhradně s těmito) obchody o předmětech, ježto se obaplných obchodů týkají, přijímají od nich zakázky na zboží svých komittentů a naopak objednávatí u nich zboží k rukám svých komittentů. K těmto samostatným agentům nevztahuje se patrně čl. 49. (srovn. slova „ihr Principal“). Přes to ale ustanovuje §. 23. úvodn. zák. odvolává se mylně na čl. 49., že tito cestující mají také právo, vybíratí tržní cenu z prodejí jimi uzavřených a povolovatí z nich lhůty platební, právo, které jim prvé dle §. 10. cit. nařiz. nepřislušelo. Takto stalo se nedorozuměním redaktorů úvodního zákona, že se zrušila norma §. 10. cit. nařiz., ku které v té obecnosti obchodní zákon zajisté se nevztahuje. ⁸⁷⁾

4. Prostá plná moc. (Srovn. čl. 298.)

Ustanovení obch. zák. srovnávají se tu s předpisy občanského práva (§. 1017. sl.). Připomenouti dlužno, že čl. 298. předpokládá jediné obchod, nikoli ale povahu kupce na straně té neb oné.

⁸⁶⁾ Srov. též nál. č. 344. Adler-Clem.

⁸⁷⁾ I v materiálním směru zdá se mi novota ta býti ceny pochybné. — O agentech místních (Platzagenten, repräsentants de commerce) obchodní zákonník žádných předpisů nemá. Agenti tito mohou býti prostředníky, zástupci neb kommissionáři (Prot. p. 106.); dlužno tedy v jednom každém případě skoumatí, čím agent jest. Jest-li agent kupeckým pomocníkem a zmocněncem principála, mají ovšem předpisy o pomocnících a zmocněncích průchodu. Jest-li samostatným kupcem, dlužno dosah jeho působnosti a objem jeho plné moci v konkrétním případě vyšetřiti. Společných norem tu uvéstí nelze. Něm. ř. s. pokládá však za to, že samostatný agent, jenž zmocněn jest k uzavírání prodejí, též platně přijímají může prohlášení stran, že zboží co vadné nepřijímají. (Sr. též nál. Ger. Zeit. 1883 č. 23, nál. něm. s. VI. č. 74., XII. č. 2., XV. č. 77., k tomu Behrend §. 55.) Ovšem není vždy z náležitě patrné, zdali agent v konkrétním případě byl samostatným kupcem neb zřízením ve smyslu č. 47.

Společná ustanovení všech čtyř způsobů plné moci. (Čl. 52. 55. 298.)

1. Zásada bezprostředního zastoupení (čl. 52. 298.) již shora byla vytknuta.

2. Podniká-li kdo obchody, vydávaje se křivě (nepravě) za prokuristu, za obchodního zmocněnce, za obchodního agenta neb za prostého zmocněnce, aneb překročí-li tito tři poslední zmocněnci⁸⁸⁾ plnou moc svou, jsou třetím osobám bezelstně jednajícím osobně dle obchodního zákona zavázáni, a tyto mohou domnělého zmocněnce žalovati buď o náhradu škody a ušlého zisku (čl. 283.),⁸⁹⁾ buďsi o splnění té které (uzavřené) smlouvy (srovn. čl. 55. 298.).⁹⁰⁾ Kdyby nebylo tohoto ustanovení (podobného čl. 95. směn. ř.), byl by domnělý zmocněnec toliko dle §§. 1017. a 1295. o. z. k náhradě škody obecnoprávně zavázán, čímž by se praktické potřebě obchodnictva nikterak nevyhovělo.⁹¹⁾ Schválením (ratihabací) nezmocněného jednání ze strany zastoupeného vymezí se působnost čl. 55.

Povinnost k náhradě škody a zisku, pokud se týče závazek k plnění smlouvy ovšem nenastává, když třetí osoba o nedostatku plné moci, resp. o překročení její vědomost měla. Tu jest smlouva dle praesumptivní vůle stran pod tou výminkou uzavřena, že ji principál schválí.⁹²⁾

⁸⁸⁾ Připomenouti dlužno totiž, že prokurista nemůže překročiti plnou moc svou, protož neuvádí se v druhé větě čl. 55. tento druh plné moci.

⁸⁹⁾ Rozumí se, že tu jde o škodu nesplněním smlouvy vzešlou.

⁹⁰⁾ Sporno a pochybno jest, předpokládá-li čl. 55. úmyslné podvádění třetích anebo má-li čl. 55. i tehdy místa, když falsus procurator sám nalézá se v omylu. Pro náhled prvější Stubenrauch str. 128., Laband l. c., pro náhled tento, Hahn I. str. 219., Behrend §. 51. Onomu náhledu svědčí slovo „einlassen“ v druhé větě čl. 55. (Jinak Hahn.) — Dle obojího náhledu byl by i nezletilý, ano i nedospělý prokurista k splnění osobně zavázán; jinak (nedůsledně) Behrend §. 52. p. 20.

⁹¹⁾ Nejprůměřenější hospodářská satisfakce patrně v tom záleží, že falsus procurator sám splnití musí smlouvu, kterouž cizím jménem učinil. Důkazu škody potřebí není. — Jinak ovšem z hlediska obč. zák., že slíbeno plnění třetí osoby; tu nastává jen povinnost k náhradě škody. (§§. 1295. 1324. 1325. 1331. o. z.) Dle obč. zák. zahrnuje náhrada škody vždy i ušlý zisk (čl. 283.). — Čl. 55. předpokládá zřejmě, že falsus procurator předsevzal „obchod“. (Sr. též protokoly str 92.)

⁹²⁾ Srov. Hahn I. p. 216 a j.

Společná ustanovení o prokurě a generálním obchodním zmocnění.
(Čl. 56.)

Dle čl. 56. nesmí prokurista a generální obchodní zmocněnec bez povolení principála ani na vlastní ani na cizí účet obchody jakéhokoliv druhu provozovati, aniž dle analogie čl. 96. býti veřejným společníkem společnosti podobného druhu.⁹³⁾ Povolení toto může principál i mlčky dáti, zejména tím, že dopustí faktické provozování takového obchodu těmto svým zmocněncům (čl. 56. odst. 2.). Překročí-li prokurista neb generální zmocněnec zákaz čl. 56., žádati může principál od nich buďsi náhradu škody a ušlého zisku (čl. 283.), buďsi může na nich pohledávati, resp. o to žalovati, aby za to bylo pokládáno, že obchody, které na vlastní účet byli učinili, uzavřeny byly na účet jeho (čl. 56. odst. 3.).⁹⁴⁾ Mimo to může dle okolností pomocníka ze služby propustiti (čl. 62.).

Právo toto promlčí se dle §. 24. úvodn. zák. ve třech měsících od té chvíle, kdy principál o učiněném obchodu vědomosti nabyl. Z téhož §. 24. plyne, že principál nemůže současně vykonati obojí právo čl. 56. (arg. slovo „oder“ v §. 24.) Opak toho nelze tedy dovozovati z rozdílného znění čl. 56. a čl. 97.⁹⁵⁾ Ze skladby §. 24. (zu verlangen etc.) plyne dále, že čl. 56. nezakládá t. zv. zákonné postoupení (cessio ex lege), nýbrž že musí principál na zmocněnce o postoupení práva jeho po případě žalobou nastupovati.⁹⁶⁾

⁹³⁾ Ani jednotlivé obchody činiti nesmí; neboť zákaz neobmezuje se na živnostenské provozování. (Sr. nál. něm. s. XVI. č. 71.)

⁹⁴⁾ Mlčky předpokládá čl. 56., že zástupce jest svéprávným. (Srov. Behrend §. 52. p. 20.) — Připomenouti dlužno, že se čl. 56. vztahuje jedině na obchody, které zmocněnec na účet vlastní (nikoliv na účet třetí osoby) učinil.

⁹⁵⁾ Dobře Brix str. 73.; chybně Stubenrauch str. 124. Dle uhersk. obch. zák. §. 53. může principál obojí právo kumulativně vykonati. Podobně dle něm. práva obch., kterému se nedostává předpisu §. 24. rak. úv. zák. (Sr. o tom Hahn str. 222., Thöl §. 58.)

⁹⁶⁾ Konference zůstavila rozhodnutí otázky, má-li principál potřebí cesse zřízence svého neb může-li i bez cesse utíli actione třetího kontrahenta žalovati, podpůrnému zemskému právu. (Sr. Prot. str. 87. sq.) Dle rak. obč. práva jest tato otázka vůbec sporná pro nesouhlas §§ů 1358. 1422. a 1423. O tom sr. nejnověji Strohal, v Grünh. Zeitschr. X. str. 672. sq., jenž proti Exnerovi, Hyp. R. p. 396. hájí cessionem ex lege, opíraje se o §. 1358. Však §. tento jedná jedině o rukojemství.

O zrušení obchodní plné moci.

Prokura a jiné druhy plné moci obchodní pomíjejí dle subsidiárního občanského zákona odvoláním mandanta⁹⁷⁾ (§. 1020. o. z. čl. 54.), pak výpovědí zmocněnce (§. 1021. o. z.) vyhradzujíc ovšem v obou případech náhradu škody, zejména služného na základě poměru služebního (čl. 54. cf. čl. 227.);⁹⁸⁾ dále konkursem toho neb onoho (§. 1024. o. z.), úmrtím mandatáře (§. 1022. o. z.) — nikoliv ale (v tom jeví se úchylka od občanského zákona) i úmrtím zmocňujícího principála (čl. 54. 297.), leč by to zvláště ustanoveno bylo. I takové zvláštní ustanovení nemá ale při prokuře průchodu (čl. 42. 43.). Zrušení prokury a „repraesentance“ tuzemských filiálek uherských akciových a pojišťovacích společností i výrobních společenstev musí se vložiti do rejstříku. O účincích vkladu a opominutého vkladu srovn. čl. 46. obch. zák. a shora §. 75. t. spisu.⁹⁹⁾

§. 14. O obchodních pomocnících. (Tit. VI.)

Slovem „obchodní pomocník“ (Handlungsgehilfe) v širším slova smyslu rozuměti sluší vůbec všechny osoby, které v jistém závodu obchodním od principála smlouvou ustanoveni jsou, aby co jeho podřízenci v něm stále obchodní služby konaly.¹⁰⁰⁾ Tyto služby mohou záležeti buďsi:

- a) v provozování obchodů jménem a na účet principála, t. j. v právnickém provozování závodu; buďsi

⁹⁷⁾ Práva odvolání nelze se platně vzdáti.

⁹⁸⁾ O tom sr. násl. §. 14.

⁹⁹⁾ Uherský obch. zák. srovnává se s rak. obch. zák., vyjímaje jediné §. 45., dle kterého obchodní cestující všechny pohledávky svého principála vymáhati může a odchýlný předpis §. 53. shora v pozn. 1. již uvedeného.

¹⁰⁰⁾ Poměr služebný obchodních pomocníků, o kterých obch. zák. v VI. titulu jedná, předpokládá patrně smlouvu (čl. 61. sl.). (Sr. Hahn I. str. 166. a čl. 57. §. 9.) Pomocným orgánem může ale i poručník, manželka, syn atd. býti (sr. Behrend str. 312); též představenstvo akciové společnosti. Ovšem nevztahují se předpisy VI. tit. na takové pomocníky. (Sr. Thöl §. 58., Stubenrauch §. 56. H. B.) — Tak zv. agenti a cestující provisní (Provisionsreisende) nebývají pomocníky ve smyslu obch. zák. (Sr. nál. něm. s. V. 24., IX. 31., XV. 111. a j.) — Poměr služebný ve smyslu tit. VI. předpokládá patrně podřízení zřízenců pod principály, což často se přehlíží neb nedostatečně se poví.

- b) v pracích a službách způsobu jiného, t. j. v technickém provozování obchodů;
 c) v tom i v onom zároveň (čl. 58.).¹⁰¹⁾

V tomto titulu VI. vyznačuje obchodní zákon slovem „pomocníci obchodní“ toliko pomocníky v užším smyslu, tedy pomocníky sub lit. b. a c. (Srovn. čl. 57. a 58. 2. „Wird er [ein Handelsgeshilfe] zu Rechtsgeschäften beauftragt, so finden [auch] die Bestimmungen über Handlungsbevollmächtigte Anwendung.“) O obchodních zmocněncích lit. a. jedná zákon v titulu zvláštním, totiž v V. Jsou-li však tito (lit. a.) k principálovi v poměru služebním, posuzuje se tento dle titulu VI. (Čl. 58. odst. 2. měl by vlastně znít: „so finden [scil. auch] die Bestimmungen über Handlungsbevollmächtigte Anwendung.“)

Sporo jest, co rozuměti dlužno slovem „služby“ (Dienste) v čl. 57., zdali jediné tak zv. komerční služby (kaufmännische Dienste), totiž služby t. zv. kupeckých mládenců a učenníků (Handlungsdienner, Handlungslehrlinge v obvyklém slova smyslu) aneb zdali i industriální čili živnostenské služby, ku př. služby chemiků, mechaniků, tovaryšů, po případě i dělníků v továrnách (čl. 4. 271. 272.). Valná část spisovatelů též i nejvyšší říšský soud německý jsou prvého náhledu a nepočítají tudíž na př. ředitele továren, strojníky (Werkmeister), chemiky a kresliče v továrnách na chemikalie neb stroje atd. (čl. 4. 271. 272.) aneb kuchaře (čl. 10.) neb kočího špeditorova k obchodním pomocníkům (čl. 57., arg. vložka čl. 57. „Handlungsdienner, Handlungslehrlinge“, kterých pojmů užívá prý čl. 57. v obvyčejném slova smyslu;

¹⁰¹⁾ Sr. Thöl §. 78. Jestliže obchodní zmocněnec nekoná sice zároveň služby technické (které Thöl nesprávně „faktické“ nazývá), ale smlouvou stále ustanoven ve službě principála, užíváme v příčině toho služebního poměru předpisů VI. titulu (čl. 56. sl.) jen obdobně. Jinak Hahn I. str. 166., jenž tvrdí, že v titulu VI. rozuměti dlužno všechny tři kategorie v textu pod lit. a. b. et c. uvedené. (Rozdíl mezi náhledem našim [Thölovým] a Hahnovým jest v tom kuse toliko teoretického rázu, an H. v případě posléz uvedeném titulu VI. přímo užívá. Patno, jak chatrná jest skladba čl. 57. a 58.!) — Nelze ostatně pochybovati, že obchodní zmocněnec mohou — ale nemusejí býti pomocníky služebními ve smyslu VI. titulu, tak ku př. manželka, syn, přítel (srovn. pozn. 100), tu tedy titulu VI. ani přímo ani obdobně užití nelze. Jinaký byl smysl rozvrhu podobného v předběžných návrzích zák. (Srovn. o tom Hahn I. p. 232 sl.) Smlouvy najímací (engagements) náležejí dle čl. 273. k obchodům.

srovn. nálezy něm. soudu říšsk. X. č. 66., XI. č. 119., XV. č. 41., XVII. č. 66. a j. Tak i Hahn k čl. 57. st. 233., Völderndorf I. p. 416., Behrend str. 313.).¹⁰²⁾ — Opačný náhled hájí ze spisovatelů Thöl, §. 78., Wendt v Endemannovu H. R. I. p. 249. a j. a to vším právem, neboť pojem „Dienste“ sc. im „Handelsgewerbe“ zahrnuje netoliko „kupecké“, nýbrž všechny, tedy i technické pomocné služby při závodech obchodních, vyjímaje ovšem služby čeledínské, které zákon výslovně vyjímá (čl. 65.).¹⁰³⁾ Neboť pojem „Handelsgewerbe“ dlužno bráti ve smyslu obchod. zákonníka (čl. 4. 271. 272.), nikoli ve smyslu laickém.¹⁰⁴⁾ Dle toho náležejí tedy ke kupeckým pomocníkům ve smyslu čl. 57. netoliko kupečtí mládenci a učenníci, komptoiristé, účetní, nýbrž i ředitelé továren (čl. 4.) a jiných obchodních závodů, strojníci, chemikové atd. — K čeledi počítá §. 73. živn. ř. sklepníky; tito, alespoň pokud přijímají placení, musí se ale počítati k obchodním zmocněncům (čl. 58.).¹⁰⁵⁾ Pochybná jest otázka ohledně dělníků v továrnách;¹⁰⁶⁾ však nemá u nás praktického významu, jelikož ve všech továrnách při-

¹⁰²⁾ Ostatek počítá i něm. říš. soud ředitele továren tehda k pomocníkům, když vyplácejí mzdy. Behrend p. 314. p. 10. klade na to důraz, zdali převládá kupecká neb živnostenská činnost. Patno, jak choulostivé jest takové rozeznávání v konkrétním případě. Protokoly str. 95. ovšem z daleka ukazují k obvyklému smyslu slov: Handlungsdienner atd., ale dodává se na str. 95. 96.: Dabei könne kein Zweifel sein, dass wo gleiche Verhältnisse beständen, die Bestimmungen dieses Titels in Anwendung zu kommen hätten. Ostatek důvod, proč vložka (Handlungsdienner, H.-Lehrling) komisi přijata byla, z jednohlasného hlasování nevychází.

¹⁰³⁾ Namítá-li Hahn p. 234. p. 4.: Dieser weitere Begriff... ist wegen seiner grossen Allgemeinheit... nicht zu verwerthen, lze připustiti jen tolik, že zákonník snad pochybil vyměřením tak neobmezeného pojmu. Ostatek působí i restriktivní výklad v prakt. směru nesnáze, nehledě k tomu, že pojem „kupeckých“ služeb jest velmi záhadný. (Srovn. p. 100.)

¹⁰⁴⁾ O čeledním řádu srovn. důkladný článek Trümmla v Právniku 1883 str. 1. sl. Týž srovnává se p. 9. s náhledem shora uvedeným, ač min. obch. nál. ze dne 10. srpna 1862 č. 4520. jinak rozhodlo.

¹⁰⁵⁾ Spadají sice do kategorie obch. pomocníků, však pro působnost obch. zákonníka není místa proto, že dle §. 25. úvodn. zák. obch. a §§. 82. sl., zvláště §. 84. živn. řádu z r. 1859 poměry služebné dělníků v každé továrně, v které pracuje více 20 osob ve společných síních, zvláštním služebním řádem (Dienstordnung) upravití se musí.

¹⁰⁶⁾ Srovn. Wendt, Endem. H. R. I. p. 252.; i bezplatná služba zakládá poměr obch. pomocníka. Jinak Behrend p. 317.

bitím vyhlásiti se musejí t. zv. „řády služební“ (Dienstordnungen), které dle §. 84. živnost. řádu z r. 1859 poměr služební dělníků podrobně upravují a kterým se každý dělník mlčky podrobuje. (Srov. §. 25. úvodn. zák., k tomu čl. 57.)

Pokud obchodní zákon v čl. 59—65. nic jiného neustanovuje, zachovaly i předpisy živnostenského řádu o osobách pomocných platnost svou též ohledně obchodních pomocníků §. 25. úvodn. zák. Při tom dlužno připomenouti, že slovem „pomocníci“ vyrozumívá zákon živnostenský ze dne 20. pros. 1859 toliko kupecké, tovaryše a fabričné dělníky (mužského neb ženského pohlaví) — nikoliv ale osoby pomocné pro vyšší služby ustanovené, jakož ku př. jednatele, mechaniky, factory, účetní, pokladníky, kresliče, lučebníky atd., aniž osoby, ježto konají služby čelední. Konkurence obchodního zákona a živnostenského řádu vztahuje se tudíž jenom k obchodnímu personálu nižší služby konajícímu, zejména ke kupeckým mládencům, tovaryšům, učeníkům a k dělníkům (srovn. k tomu pozn. 106.).

Práva a povinnosti pomocníků ve smyslu obchodního zákona řídí se předkem smlouvou služební (Dienstvertrag), která bývá úplatnou.¹⁰⁷⁾ Pokud smlouva ničeho neustanovuje, platí následující předpisy zákona:

1. Pomocník obchodní má vykonávati práce jemu smlouvou uložené; nebylo-li nic o tom umluveno, platí obyčej místní (vůbec obyčej toho místa, kde principál má svůj závod), po případě rozhodne soud uváživ třeba dobré zdání znalců. Pomocník není oprávněn, aby jménem principála právní jednání předsebral; je-li ale k těmto zvláště zmocněn, pak platí zároveň ustanovení V. titulu o obchodních zmocněncích (čl. 58.).

2. Pomocníkovi bez povolení principála dovoleno není obchody provozovati na vlastní neb cizí účet (čl. 59.). V příčině té platí vše to, co u výkladu čl. 56. a §. 24. bylo uvedeno. (Sr. str. 119.)

3. Pomocník má právo na smlouvenou neb v místě obvyklou odměnu; není-li tu ani úmluva ani zvyku, rozhoduje o odměně

¹⁰⁷⁾ Tak zv. novoroční přídavky neb dárky (gratifikace) mají jen tehda ráz povinné dávky, když byly smlouveny neb když se povinnost k tomu zakládá na místním obyčeji. Srovn. Behrend §. 45. p. 22., Pfaff-Hofm., Comm. I. str. 249. p. 117.

soudce, který dle okolnosti vyslechne znalce (čl. 57. §. 1153. o. z.).¹⁰⁸⁾ Odměna může záležeti v určitém salairu neb v určité provisi z hrubého výnosu, neb v určité tantiémě v čistém výtěžku (t. zv. „commis intéressé“). Rozdíl mezi takovým pomocníkem a společníkem záleží patrně v tom, že onen jest služebníkem, tento ale spoluprincipálem závodu.¹⁰⁹⁾ Odměna platí se dekursivně, ač není-li nic jiného o tom ustanoveno (§. 1156. o. z., čl. 60. obch. z.).¹¹⁰⁾ Nemůže-li pomocník bez viny své po nějakou dobu, na nejvýš po šest neděl služby konati, nepozbývá proto práva na odměnu (čl. 60.).

4. Trvání poměru služebního řídí se předkem smlouvou (čl. 61.); zejména poměr zaniká uplynutím doby končící neb výpovědí. Není-li tu úmluvy jiné, může každá strana poměr služební koncem každého kalendářního čtvrtletí zrušiti, dá-li napřed šesti-nedělní výpověď (čl. 61.). Výpověď podmíněná neplatí.¹¹¹⁾ — I před časem smlouveným¹¹²⁾ a bez výpovědi může každá strana z důležitých důvodů (v zákoně jen příkladmo uvedených) za rozvázání služebního poměru žádati, správně řečeno: může poměr služební ihned zrušiti (čl. 62.). Zdali důvody jsou důležité, to v případě rozepře posouditi má soudce (čl. 62.). Předchozí žaloby není potřebí; stačí, když soudce důvod mimosoudního odstoupení za dostatečný nalezne. Tomu svědčí §. 78. živn. ř., jenž nám dle §. 25. úvodn. zák. k výkladu obojetného znění obch.

¹⁰⁸⁾ Že commis intéressé žádati může nahlednutí v obchodní knihy, rozumí se. — Odměna promlčuje se teprve v 30 letech; domněnky dvorn. dekr. z 10. dubna 1839 č. 355. sb. s., který mluví toliko o mzdě čeledi (Dienstgesinde), ovšem obdobně užití nelze. Chybně B. I. c.

¹⁰⁹⁾ Ostatek stačí, osvědčí-li pomocník svou ochotu k službám; ne třeba, aby jich principál v skutku přijímal. (Sr. §. 1155. a §. 79. živn. ř.; viz pozn. 3. p. v.)

¹¹⁰⁾ Sr. nál. něm. ř. s. IV. č. 69. Výpověď jest čin vždy jednostranný; přijetí výpovědi není potřebí. Přijatá výpověď spadá do kategorie zrušovací smlouvy. Šetření určité formy nevyhledává se. (Sr. Behrend str. 330.) Zda-li opožděná výpověď platí aspoň pro následovní termín, jest otázka skutková. (Srov. Hahn I. str. 239.)

¹¹¹⁾ Srov. nál. Adler-Clem. č. 610.

¹¹²⁾ Tak i praxis něm. ř. s. IV. č. 82. VII. č. 69. XXI. č. 82. Rovněž většina spisovatelů: Hahn I. str. 241., Wendt-Endem. I. p. 256., Behrend str. 331. Jinak Thöl §. 79., Brix k §. 52., Stubenrauch str. 155.

zákona (čl. 62.) slouží. (Sr. nál. nejv. soudu Adl.-Clem. č. 610.; Ger. Ztg. 1876 č. 13.; 1881 č. 69. a j.)¹¹³⁾

Slova zákona čl. 62. „kann verlanget werden“ nesmí se tedy vykládati v ten smysl, jakoby bylo potřeba předběžné žaloby. Není ostatek nezbytno, aby odstoupující při odstoupení udal určitý toho důvod; a udal-li jej, může přes to v pozdějším procesu udati jiný důvod, třeba o něm prvé nebyl věděl. — Čl. 63. a 64. uvádějí důvody zrušení jen příkladmo. K těmto důvodům připočítá dlužno i důvody §. 78. živn. ř., zejména konkurs principála,¹¹⁴⁾ ¹¹⁵⁾ nikoliv ale úmrtí jeho. — Rozumí se, že trvalá nespůsobilost k službě jest důvodem zrušení; však z porovnání čl. 60. a 64. č. 4. na jevo jde, že pomíjející, šest neděl nepřekročující nezaviněná nespůsobilost (ku př. následkem nemoci, služby vojenské) není o sobě dostatečným důvodem zrušení poměru služebního.¹¹⁶⁾ Nelze pochybovati, že i v případě smluvené výpovědi (delší neb kratší) lze z důvodů čl. 62—64. od poměru služebního ihned odstoupiti (Arg. čl. 62. jenž odvolává se na čl. 61. Srovn. nález č. 532. a 610. Adl.-Clem.).

Rozumí se, že principál, jenž výpověď dal, nemá povinnosti, aby přijímal služby pomocníkovy do zbývající ještě doby služební; ovšem ale musí principál, který bez zákonného důvodu pomocníka před časem propustí, tomuto nahraditi salaire až do uplynutí zbývající doby služební, resp. do konce nejbližšího kvartalu. (Srovn. §. 79. živn. ř. Tak i nález č. 265. Adl.-Clem. a Ger. Ztg. 1881 č. 69.)¹¹⁷⁾

¹¹³⁾ Srov. Hahn l. c., nál. něm. ř. s. XVII. č. 48. I kombinace více o sobě méně závadných příčin může zavdati dostatečnou příčinu k odstoupení (srov. nál. něm. ř. s. XIX. č. 38.). Zdali ignorování určité příčiny propouštěcí pokládáti lze za prominutí, jest otázkou skutkovou.

¹¹⁴⁾ Srov. též něm. kon. ř. §. 19.; jinak rozhodl rak. nejv. soud č. 375. Adler-Clem., nepovšimnuv si živnost. zákona, jenž jest zde dle §. 25. úv. zák. obch. subsidiárním pramenem; nál. č. 375. chce tu šetřiti smlouvy.

¹¹⁵⁾ Takové důvody jsou ku př. prozrazení tajemství továrny, neoprávněné otvírání dopisů, nikoliv ale zdráhání se, konati službu v neděli, ač není-li taká služba umluvena. Trestuhodnost skutku se nevyhledává. (Srov. nález č. 532. Adler-Clem.)

¹¹⁶⁾ Sr. Hahn k čl. 60.; poněkud jinak Behrend str. 324. p. 30. 40.

¹¹⁷⁾ Návrh toho obsahu byl konferencí rozhodovacím hlasem předsedy zavržen. (Prot. str. 108. 112.) Pomocník zachová si právo k služnému, když osvědčí toliko svou ochotu, služby konati. (Srov. Behrend str. 322. a 332.)

Co se týče kupeckých učenníků, srovn. §§. 88.—89. živn. ř., který dle §. 25. úvodn. zák. subsidiárně platí.¹¹⁸⁾

Spory mezi živnostníky-obchodníky a jich pomocníky a učenníky (ve smyslu živnost. řádu, tedy pomocníky nižšího řádu) ze svazku služebního neb učenního, které se vznášejí za jeho trvání, neb nejdéle do 30 dnů po jeho zrušení, náležejí dle čl. IV. úvodn. zák. k živn. novelly z r. 1883, pokud se strany nepodvolily rozhodčímu soudu společenstva, a pokud tu není živnostenského soudu, ku kompetenci politického úřadu a teprve po 30 dnech ku kompetenci obchodního soudu, a kde tohoto není, též ku kompetenci okresních soudů. (Sr. citov. čl. IV. úvodn. zák.; §. 102. živn. ř. z r. 1859; §§. 39., 40., 43. úvodn. zák. k obch. z.) V místech, kde jest soud živnostenský (Gewerbegericht), jako na př. v Liberci a v Brně, náleží kompetence v příčině té nikoliv politickému úřadu, nýbrž tomuto soudu. (Zák. ze dne 14. května 1869 č. 63.)

Spory toho způsobu mezi obchodníky a jich pomocníky vyšší služby konajícími náležejí dle §. 39. úvodn. zák. k obchodnímu soudu a kde toho není, k okresnímu soudu.¹¹⁹⁾ ^{119a)}

§. 15. O bursách a obchodních sensálech.

Prameny jsou zákon ze dne 1. dubna 1875 č. 67. o bursách a zákon ze dne 4. dubna 1875 č. 68. o sensálech, kterýmž prvotní znění VII. titul obchodního zákonníka nahrazeno bylo.¹²⁰⁾

K §. 1155. obč. zák., jenž mluví toliko o přiměřeném odškodnění, přihlížeti potřebí není, protože tu §. 79. živn. ř. (dle §. 25. úv. zák.) jest nejbližším pramenem právním. Dle římsk. práva jest otázka ta spornou.

¹¹⁸⁾ Jak známo, nahradí se předpisy tyto za krátko novou redakcí živn. novelly, pročež budiž prozatím o nich pomlčeno.

¹¹⁹⁾ De lege ferenda doporučíti dlužno bezvýmínečnou kompetenci soudů a řízení bagatelní; kompetence politických úřadů v mnohém směru jest závadnou.

^{119a)} Ustanovení uherského obch. zák. (§§. 55—60.) srovnávají se podstatně s našim zákonníkem. Toliko lhůta vypovědací ustanovena jest při pomocnících vyššího druhu na tři měsíce a výpověď vůbec vázána není kvartálem kalendářním. Důvody zrušení poměru služebního vytknuty jsou taxativně, nikoliv demonstrativně.

¹²⁰⁾ Jméno bursa přichází buďto od toho, že kupci města Brügge scházivali se před domem kupce van der Burse, aneb od slova „bourse“, totiž štítu dotyčného domu, aneb od italského „borsa“, t. j. komora, schůze.

O bursách.

Bursa jest místo, kde pravidelně a v určitou dobu scházejí se obchodníci a jiní interessenti, aby obchody uzavírali, neb o obchodních záležitostech a poměrech pojednávali.¹²¹⁾ Pravidelná návštěva podmíněna jest zaplacením ročního příspěvku.¹²²⁾

Nejstarší bursy nalézáme v Antverpách r. 1531, v Toulousu a Lyonu r. 1549, v Londýně r. 1556, v Hamburku r. 1558, v Amsterdamu r. 1602, v Paříži r. 1724, ve Vídni r. 1771. — Účelem burs jest, aby soustředily obchod, tím usnadnily obchodní styky kupců, podporovaly poznání obchodních konjunktur a ustanovení pravé ceny zboží, zejména cenných papírů.^{122a)}

¹²¹⁾ Zákonem ze dne 1. dubna 1875 zrušen byl též zákon o Vídeňské burse ze dne 11. července 1854 č. 200. a zákon o bursách a sensálech zboží ze dne 26. února 1860 č. 58., pokud se týkají věci zákonem novým upravených. (Srov. §. 20. zák. od 1. dubna 1875.) — Obšírný výklad o nových zákonech podává Grünhut, Das Börsen- u. Mäklerrecht u. seine Neugestaltung in Österr. 1875. (Vyňato z jeho: Zeitschrift f. Priv. u. öf. R. II. Sr. dále Struck, Die Effectenbörse.)

¹²²⁾ Průměrný počet řádných členů Vídeňské bursy přesahuje 2000. Právo, bursu navštěvovati, nemají: ženské, osoby nezletilé, křidatáři pro úpadek odsouzení po tři léta po skončeném trestu, ti, kdož bursovní závazky nesplnili (jich jména na černém prkně se uveřejní), ti, kdož z bursy pro rozšiřování nepravých pověstí atd. byli vypovězeni, ti, kdož pro trestní čin nemohou býti voleni do obecního zastupitelstva (§. 5.).

^{122a)} Zejmena pro finanční úkoly státní má bursa vynikající význam! Že bursa — jak skorem každý obchodnický ústav — poskytuje jednotlivcům i stranám možnost k zneužívání mocných materiálních živlů na burse se sbíhajících, jest ovšem pravda; rovněž nelze popírati, že širší věci neznalé obecenstvo, pokud na bursovní obchody se odvažuje, stává se obvyčejně kořistí zkušených, vždy dobře zpravených a bezohledných bursovníků. Z toho jde toliko, že obecenstvo nemá se vůbec účastniti ve špekulaci bursovní, které naproto nerozumí — není však proto odůvodněno tvrzení z úst jistého pruského ministra (1879) ukvapeně vyšlé: Že bursa jest jedovatým stromem (Giftbaum)! (Sr. též Grünhut str. 3.) — Bursovníci dělí se obvyčejně na „Parquet“ (Schranken), t. j. bankéře, bohaté finančníky a velké peněžné ústavy (za zábradlím zasedající), a na „Coulissu“, t. j. méně zámožné peněžníky, kupce, agenty, živnostníky a jiné špekulanty, kteří často bývají obětí mohutných svých konkurentů. Jinaký jest význam těch slov ve Francii; parquet znamená úřední agents de change, coulisse soukromé dohodce a špekulanty, ježto dohodců k prostředkování užívají. (Sr. Grünhut str. 20. poz. 17.) — Přemrštěnost a nezřízenost špekulace bursovní, která v Rakousku v době „hospodářského rozkvětu“ 1867 až 1873 „nevidané“ se šířila a pověstným zhoubným popraskem (krachem) skončila, plyne z následujících dat: V té době dána byla koncese ku zřízení

Dle zákona ze dne 1. dubna 1875 mohou se bursy zakládati s povolením ministrův obchodu a financí, kdekoliv se toho potřeba objeví.

Bursy jsou vesměs postaveny pod dozor státu; bursy nepovolené (pokoutní, Winkelbörsen) netrpí se. Úřední bursovní komisař má vrchní dohled k burse (§. 4.). Ministr financí může po případě bursu na čas neb na vždy zavřítí (§. 11.). — Rozeznáváme bursy peněžní (Geld- und Effectenbörsen), bursy na zboží (Waarenbörsen) a bursy smíšené (gemischte Börsen). Smíšené bursy (Waaren- und Effectenbörsen) máme ve Vídni, v Praze, v Terstu (Handelsbörse) a v Pešti.¹²³⁾ Mimo to máme ve Vídni zvláštní bursu obilní (Frucht- und Mehlbörse). — Zprostředkování bursovních obchodů vyhrazeno jest úředním sensálům (§. 7. cit. zák. z r. 1875). Na základě obchodů jimi zprostředkovaných ustanovuje bursovní ředitelstvo za dozoru vládního komisaře každý den po uzavření bursy úřední bursovní ceny, které se v bursovním úředním listu (Courszettel) ihned uveřejní (§. 8.). Finanční ministr ustanovuje, v kterých cenných papírech se na bursách způsobem bursovním obchod věsti a které cenné papíry na bursách znamenati se mohou (§. 9.; Kotisace, Cotirung, Notirung).¹²⁴⁾

175 bank, z kterých 143 se ustavily přijavše splátku akciového kapitálu 310 mill. zl. Železničních akciových spolků koncessováno 29 se splaceným kapitálem 431 mill. v akciích a 889 mill. v prioritách. Na průmyslové akciové společnosti splaceno 515 mill. Splaceno tedy v době poměrně krátké 2145 mill. zl. na ústavy a závody, které při skrovném vývoji průmyslu a obchodu v Rakousku již pro přílišnou konkurenci neměly zdatné pole činnosti; vzdor tomu ceny papírů umělou agiotáží hnány do závratné výše, s které — když dostavila se přirozená reakce — náhle hluboce klesly. Tak na př. akcie rak. bursovní banky stály koncem dubna 1873: 230, koncem července: 12; Vídeňské Wechslerbank 285, resp. 12! Podobně jiné papíry.

¹²³⁾ Dle stanov Vídeňské bursy (§. 2.), otištěných v Zeitschr. f. H. 28. str. 190, a v Manz-ově vydání I. (1881) dělí se bursa tato na dvě sekce; jedna vztahuje se na obchod s penězi a cennými papíry, druhá sekce týká se obchodu s jinakým zbožím. Předmětem burs. obchodů na peněžní burse jsou cenné papíry a mince (valuty); bursovní lístek rozvrhuje tyto efekty (fonds) následovně: státní papíry, zemské vyvazovací obligace, půjčky zemské, městské a jiné veřejné, akcie banků, akcie transportních ústavů (drah), akcie průmyslových podniků, zástavní listy (Pfandbriefe), prioritní obligace, soukromé losy, směnky (Devisen) v cizozemsku splatné (kurs směnek), valuty (mince).

¹²⁴⁾ Za výhodu tuto přispívají akciové a úvěrní spolky k bursovnímu fondu jistým ročním příspěvkem. (§. 4. zák. ze dne 11. dubna 1876 č. 62.) —

Stanovy jednotlivých burs musí se se zákonem srovnávati a k tomu konci vládě k potvrzení předložiti.¹²⁵⁾

Statutem může se ustanoviti, že rozepře vzešlé z jednání bursovních mají se vždy soudem rozhodčím (Schiedsgericht) rozhodovati, ač neusnesou-li se strany písemně o nic jiného; odvolání jest tu vyloučeno; toliko žaloba o neplatnost nálezu do osmi dnů se připouští (§ 6.). Pražská a Vídeňské bursy výhody té užily. — Že jednání bursovní jsou absolutní „obchody“, již shora bylo vyloženo (sr. str. 41.).

O dohodcích.

Obchodní dohodce (Handelsmäkler, Sensal) ve smyslu obchodního zákona jest úřadně ustanovený prostředník obchodů (čl. 66.). Obchodní zákon hledí jediné k úředním dohodcům (VII. titul); o neúředních či soukromých dohodcích nemá náš obchodní zákonník žádných předpisů.¹²⁶⁾ — Zprostředkování dohodců (proxenetae) bylo u Řekův a Římanův obchodem svobodným, ovšem velmi nezřízeným; dohodci požívali pověsti co nejšpatnější. Teprve v středověku stal se obchod ten, zejména v Itálii a Francii, monopolem dohodcův úřadně ustanovených a veřejné víry (publica fides) požívajících. Úřední postavení sensálů, spojené

Pro splnění dodavacích obchodů (Zeit- o. Lieferungsgeschäfte) ustanovují stanovy burs (sr. §. 10. burs. zák.) zvláštní „likvidační termíny“ (Liquidationstermine), o kterých jediné takové obchody splniti lze; legislativní toho důvod jest ten, že stejnou dobou splnění valně se usnadní vzájemné vyrovnání nároků, zejména t. zv. škontrací.

¹²⁵⁾ Kursovní lístek udává obyčejně cenu, která se za papír nabízí (H. = hotové peníze, G. = Geld), a cenu, za kterouž se zboží nabízí (P. = Papier, Br. = Brief). Že kurs papíru umělým způsobem (zejména obchody na oko činěnými, nepravými pověstmi a. t. d.) vyšínouti neb tlačiti lze, bije do očí; protož dopouští čl. 353. důkaz nepravosti kursovní ceny. Spekulantí à la hausse (haussiers) a spekulantí à la baisse (contremineurs, baissiers) pracují všemožným umělým způsobem, aby stoupaly, resp. aby klesly ceny cenných papírů (agiotage, tripotage). K tomu hodí se zejména i t. zv. diferenční obchody (srov. §. 12. burs. z. str. 41), o kterých později jednati dlužno. (Srov. též Grünhut str. 52. sl.)

¹²⁶⁾ Název sensál pochází buď od „censualis“ (písař), buď od arabsko-židovského slova: Safsar (proxenaeta); pro poslední odvozování Goldschmidt, Zeitschr. f. H. R. 28. sv. str. 12. sl. Již v 12. a 13. věku seznáváme dle Goldschmidta l. c. censarii v rozličných městech italských (v Janově 1154, v Benátkách, v Kolíně n. R., v Strassburgu atd.; další doklady Grünhut str. 15. sq.).

často s monopolem zprostředkování obchodů, seznáváme i v německých a rakouských zemích za posledních dob.¹²⁷⁾ Nynější naše zákonodárství má smíšený systém: připouští úřední i neúřední sensály a přisuzuje monopol zprostředkování obchodů (bursovních) jediné úředním bursovním sensálům (§§. 7. a 19. burs. zák.). Novější evropské zákonodárství vrací se ale právem vždy více k zásadě volného a neúředního zprostředkování.¹²⁸⁾

Povolání dohodců záleží dle čl. 66. ve zprostředkování obchodů, t. j. v tak zv. smlouvání, vyjednávání, hlavně tedy ve vypátrání kupcův a prodavačů, jakož i ve vzájemném jich seznamování, v poptávání a nabízení vůbec. Zprostředkování není tedy ještě žádným uzavíráním smluv; sensál není tudíž bez okolikův oprávněn uzavírat obchody, neb přijímati placení, neb jinaké plnění jménem svých komitentů (čl. 67.).¹²⁹⁾ Zmocní-li se ale dohodce zároveň k tomu, pak neobjevuje se již prostým sensálem, nýbrž zároveň zmocněncem (čl. 297.). On jest ale po zákonu zmocněn přijímati cenu (Entgelt) za zboží neb cenné papíry, v kterých obchody zprostředkuje, jestliže zboží neb cenné papíry kontrahentovi doručí (§. 67. odst. 3.).

Dohodce smí ale jen jednotlivé obchody jménem svých komitentů činiti (čl. 297. 298.), nesmí ale přijímati ani prokury ani obchodní plné moci (čl. 47.), toho nedovoluje úřední jeho postavení (čl. 69. 2.). Poměr dohodce ke komitentovi není tedy o sobě poměrem plnomocenským, nýbrž zvláštním obligačním poměrem, poměrem dohodčím (Mäklerverhältniss), kterýž spadá do kategorie smluv námezdných (locatio, conductio operis).¹³⁰⁾ Dohodce má povinnost k osobnímu, svědomitému, správ-

¹²⁷⁾ Úřední postavení a monopol sensálů vyvíjelo se zvláště ve Francii; doklady u Grünhuta str. 16. pozn. 14., co se týče Německa v 19. věku u Strucka str. 186. sl.; oba vyslovují se proti úřednímu postavení sensálů.

¹²⁸⁾ Tak zejména nový uherský zákonník i legislace belgická (1867), též francouzská, aspoň co se týče obchodu se zbožím (courtsage de marchandises), neuznávají více úředních dohodců. Monopol úředních sensálů v Německu po uvedení něm. živnost. řádu (§§. 1. 5. 6.) jest odstraněn. (Tak prvé již v Prusku, Vírtembersku, Bavorsku a j. z. — Srov. Hahn I. str. 299, Grünhut str. 19. pozn. 16.—20., jenž rozhodně pro volnost obchodu zprostředkování se vyslovuje.)

¹²⁹⁾ Nelze souhlasiti s nál. něm. ř. s. VII. 28., že prodej zmocněným sensálem uzavřený zapotřebí má schválení kupce ze strany prodatele.

¹³⁰⁾ O dotyčné bezvýznamné kontroverzi sr. Hahn I. str. 250. sl.

nému a nestrannému zprostředkování (čl. 69.); komitent (zámluvce) má povinnost k zapravení dohodného (čl. 82.; Courtagé, Mäklergebühr, Sensarie).

Dohodce nemůže ostatek naléhati na to, aby jeho zámluvce uzavřel smlouvu, kterou dle jeho příkazu byl zprostředkoval; v té případnosti ovšem též neobdrží odměny (čl. 82.).

Úřední dohodci ustanovují se buďsi k zprostředkování obchodů jakéhokoliv způsobu, aneb jen k prostřednictví obchodů toho neb onoho druhu (čl. 68.).

Sensálové mohou se ustanoviti netoliko v místech, kde jsou bursy, nýbrž všude, kde toho potřeby obchodu vyhledávají (srovn. čl. 68. odst. 2.). V příčině spůsobivosti a zřízení obchodních dohodcův obsahuje čl. 84. následující ustanovení:

1. Žadatelé musejí býti rakouskými občany, buďtež fysicky zletilí, bezúhonní a svéprávní, a musejí odbytí zkoušku sensální.¹³¹⁾
2. Obchodní dohodce jmenuje při bursách bursovní ředitelství; sensály zboží jmenuje obchodní komora dle potřeby. Schválení jmenování vyhrazeno jest zemské vládě, u kteréž sensál též úřední přísahu složití musí, a od kteréž obdrží dekret.¹³²⁾
3. Nad dohodci dozor přísluší při bursách bursovnímu kommissari, jinde živnostenskému úřadu, t. j. politickému hejtmantství (čl. 84. b.). Těmto úřadům náleží i disciplinární moc ohledně sensálův a právo nahlížeti v jich knihy (čl. 84. c.).

V povolání úředních sensálů sluší rozeznávati dvojí stránku:

1. Provozují zprostředkování obchodů živnostenským způsobem a musili by se pokládati za obchodníky (čl. 4.), kdyby čl. 272. 4. opak toho nestanovil.

2. Jsou úředně zřízeni a pod přísahu vzati důvěrníci (čl. 66.).

Z tohoto dvojitého postavení vyplývají jednak přísné povinnosti sensálů (čl. 69. 71.—74. 80. 81.) a výsadní průvodní moc sensálních knih (čl. 77. 78.), jednak jich právo na odměnu (dohodné, čl. 82.).

¹³¹⁾ A sice u bursovního ředitelství, pokud se týče u obchodní komory za předsednictví ustanoveného k tomu radního sborového soudu neb okresního soudce (čl. 84. II.).

¹³²⁾ Knihu parafovanou vydá jim bursovní kommissar, resp. úřad živnostenský (čl. 84. č. V.). — Obchodní dohodci mohou tvořiti gremia, jež řídití se mají zvláštními statuty úředně schválenými (čl. 84. a.).

Společná ustanovení všech čtyř způsobů plné moci. (Čl. 52. 55. 298.)

1. Zásada bezprostředního zastoupení (čl. 52. 298.) již shora byla vytknuta.

2. Podniká-li kdo obchody, vydávaje se křivě (nepravě) za prokuristu, za obchodního zmocněnce, za obchodního agenta neb za prostého zmocněnce, aneb překročí-li tito tři poslední zmocněnci⁸⁸⁾ plnou moc svou, jsou třetím osobám bezelstně jednajícím osobně dle obchodního zákona zavázáni, a tyto mohou domnělého zmocněnce žalovati buď o náhradu škody a ušlého zisku (čl. 283.),⁸⁹⁾ buďsi o splnění té které (uzavřené) smlouvy (srovn. čl. 55. 298.).⁹⁰⁾ Kdyby nebylo tohoto ustanovení (podobného čl. 95. směn. ř.), byl by domnělý zmocněnec toliko dle §§. 1017. a 1295. o. z. k náhradě škody obecnoprávně zavázán, čímž by se praktické potřebě obchodnictva nikterak nevyhovělo.⁹¹⁾ Schválením (ratihabicí) nezmocněného jednání ze strany zastoupeného vymezí se působnost čl. 55.

Povinnost k náhradě škody a zisku, pokud se týče závazek k plnění smlouvy ovšem nenastává, když třetí osoba o nedostatku plné moci, resp. o překročení její vědomost měla. Tu jest smlouva dle praesumptivní vůle stran pod tou výminkou uzavřena, že ji principál schválí.⁹²⁾

⁸⁸⁾ Připomenouti dlužno totiž, že prokurista nemůže překročiti plnou moc svou, protož neuvádí se v druhé větě čl. 55. tento druh plné moci.

⁸⁹⁾ Rozumí se, že tu jde o škodu nesplněním smlouvy vzešlou.

⁹⁰⁾ Sporno a pochybno jest, předpokládá-li čl. 55. úmyslné podvádění třetích anebo má-li čl. 55. i tehdy místa, když falsus procurator sám nalézá se v omylu. Pro náhled prvéjší Stubenrauch str. 128., Laband I. c., pro náhled tento, Hahn I. str. 219., Behrend §. 51. Onomu náhledu svědčí slovo „einlassen“ v druhé větě čl. 55. (Jinak Hahn.) — Dle obojího náhledu byl by i nezletilý, ano i nedospělý prokurista k splnění osobně zavázán; jinak (nedůsledně) Behrend §. 52. p. 20.

⁹¹⁾ Nejprůměřenější hospodářská satisfakce patrně v tom záleží, že falsus procurator sám splnití musí smlouvu, kterouž cizím jménem učinil. Důkazu škody potřebí není. — Jinak ovšem z hlediska obč. zák., že slíbeno plnění třetí osoby; tu nastává jen povinnost k náhradě škody. (§§. 1295. 1324. 1325. 1331. o. z.) Dle obch. zák. zahrnuje náhrada škody vždy i ušlý zisk (čl. 283.). — Čl. 55. předpokládá zřejmě, že falsus procurator předsevzal „obchod“. (Sr. též protokoly str 92.)

⁹²⁾ Srov. Hahn I. p. 216 a j.

Společná ustanovení o prokurě a generálním obchodním zmocněnci.
(Čl. 56.)

Dle čl. 56. nesmí prokurista a generální obchodní zmocněnec bez povolení principála ani na vlastní ani na cizí účet obchody jakéhokoli druhu provozovati, aniž dle analogie čl. 96. býti veřejným společníkem společnosti podobného druhu.⁹³⁾ Povolení toto může principál i mlčky dáti, zejména tím, že dopustí faktické provozování takového obchodu těmto svým zmocněncům (čl. 56. odst. 2.). Překročí-li prokurista neb generální zmocněnec zákaz čl. 56., žádati může principál od nich buďsi náhradu škody a ušlého zisku (čl. 283.), buďsi může na nich pohledávati, resp. o to žalovati, aby za to bylo pokládáno, že obchody, které na vlastní účet byli učinili, uzavřeny byly na účet jeho (čl. 56. odst. 3.).⁹⁴⁾ Mimo to může dle okolností pomocníka ze služby propustiti (čl. 62.).

Právo toto promlčí se dle §. 24. úvodn. zák. ve třech měsících od té chvíle, kdy principál o učiněném obchodu vědomosti nabyt. Z téhož §. 24. plyne, že principál nemůže současně vykonati obojí právo čl. 56. (arg. slovo „oder“ v §. 24.). Opak toho nelze tedy dovozovati z rozdílného znění čl. 56. a čl. 97.⁹⁵⁾ Ze skladby §. 24. (zu verlangen etc.) plyne dále, že čl. 56. nezakládá t. zv. zákonné postoupení (cessio ex lege), nýbrž že musí principál na zmocněnce o postoupení práva jeho po případě žalobou nastupovati.⁹⁶⁾

⁹³⁾ Ani jednotlivé obchody činiti nesmí; neboť zákaz neobmezuje se na živnostenské provozování. (Sr. násl. něm. s. XVI. č. 71.)

⁹⁴⁾ Mlčky předpokládá čl. 56., že zástupce jest svěřprávným. (Srov. Behrend §. 52. p. 20.) — Připomenouti dlužno, že se čl. 56. vztahuje jedině na obchody, které zmocněnec na účet vlastní (nikoliv na účet třetí osoby) učinil.

⁹⁵⁾ Dobře Brix str. 73.; chybně Stubenrauch str. 124. Dle uhersk. obch. zák. §. 53. může principál obojí právo kumulativně vykonati. Podobně dle něm. práva obch., kterému se nedostává předpisu §. 24. rak. úv. zák. (Sr. o tom Hahn str. 222., Thöl §. 58.)

⁹⁶⁾ Konference zůstává rozhodnutí otázky, má-li principál potřebi cesse zřízence svého neb může-li i bez cesse utíli actione třetího kontrahenta žalovati, podpůrnému zemskému právu. (Sr. Prot. str. 87. sq.) Dle rak. obč. práva jest tato otázka vůbec sporná pro nesouhlas §§ 1358. 1422. a 1423. O tom sr. nejnověji Strohal, v Grünh. Zeitschr. X. str. 672. sq., jenž proti Exnerovi, Hyp. R. p. 396. hájí cessionem ex lege, opíraje se o §. 1358. Však §. tento jedná jedině o rukojemství.

O povinnostech sensálův a průvodní moci jich knih.

Povinnosti úředních sensálů jsou následující:

1. Sensálové nemají provozovati obchody ani na vlastní ani na cizí účet, aniž mohou se zavázati neb zaručiti za splnění obchodů jimi uzavřených. Prohřeší-li se proti tomuto zakazu, jest přes to dotyčné jednání platné, ale překročení zakazu tresce se disciplinárně, dle okolnosti i propuštěním z úřadu (čl. 84. c., 69. 1.).

2. Sensál nesmí k žádnému kupci býti v poměru stálého obchodního zmocněnce neb pomocníka (čl. 69. 2.). On nesmí býti členem představenstva, správní neb dozorčí rady některé akciové společnosti neb komanditní na akcie (čl. 69. 2.).

3. Nesmí se s jinými sensály spolčiti k společnému provozování obchodů dohodčích. Toliko k zprostředkování jednotlivých obchodů mohou se spojit, svolí-li k tomu strany (čl. 69. 3.).^{132a)}

4. Zprostředkování musí osobně provozovati, nemohou k uzavírání obchodův užiti pomocníkův, ovšem ale k přijetí zprostředkovacích příkazů (čl. 69. 4.).¹³³⁾ Výpomocné služby vůbec (korrespondenci atd.) může sensál pomocníky vykonávati.

5. Sensálové mají povinnost mlčelivosti stran nařízení, vyjednávání a smlouvání, pokud povinnosti té vůlí stran neb povahou jednání nebyli sprostěni (čl. 69. 5.).

6. Sensál smí toliko osobní příkazy od komitentů přijímati, nesmí ani telegrafické, ani písemné příkazy přijímati — (a to ani)¹³⁴⁾ od osob, které mimo to které místo se zdržují (čl. 69. 6.); nesmí dále přijímati příkazy od osob, kterýchž osobně nezná, neb které jsou insolventní, neb nespůsobilé k právním činům (čl. 69. 6.).

^{132a)} Protož povolení t. zv. dohodčích banků (Maklerbanken), pokud tyto dle stanov prostřednictvím obchodů provozují, nelze se zákonem srovnati. Banky ty (v Berlíně vynalezené) prostředkovaly v letech 1870—1873 ve velkém účastenství velkého obecenstva v bursových obchodech všeho druhu, zavinily hlavně nezdravou, přemrštěnou a insolventní spekulaci bursovní a ohromnou materiální zpoustu v hodnotách papírových následkem toho vzešlou.

¹³³⁾ Z činění těchto pomocníků pak odpovídají čl. 69. 4).

¹³⁴⁾ Znění čl. 69. odst. 6. jest takové, že mohlo by se conclusionem a contr. zdáti, že mohou sensálové přijímati písemných příkazů od osob v místě přebývajících. Že by výklad takový byl naprosto chybný, tomu svědčí historický vývoj toho ustanovení. (Srov. též pro něm. právo Hahn I. str. 263.: „Unzulässig ist eine dem Handelsmäkler selbst von einem Ortsanwesenden durch

7. Sensál nesmí zprostředkovat obchody, když jest tu podezření, že činěny jsou na oko aneb na škodu třetím osobám, an mohou na burse zprostředkovat obchody v papírech, které v úředním listu zaznamenány nejsou (čl. 69. 7.).

8. Sensálové musejí v ustanovenou dobu bursovní na burse býti (čl. 69. 8.).

9. Jméno svého komittenta smí sensál druhé straně jen tehda tajiti, když od tohoto přiměřenou zálohu (uhrazení, Deckung) obdržel, aneb s plným upokojením očekávati může (čl. 69. a.).¹³⁵⁾ Jinak jest práv ze škody (čl. 283.), která z toho vzešla, a trest se disciplinárně, po případě propuštěním z úřadu (čl. 84. c.).

10. Zemská vláda může obchodním sensálům uděliti právo k odbývání veřejných dražeb na zboží a cenné papíry, v kterých ten který sensál prostředkovat smí (čl. 70.).

11. Sensálové mají povinnost vésti:

- a) příruční knihu (čl. 71.);
- b) denník (čl. 71.); mají dále povinnost:
- c) vydati tak zv. závěrečné lístky či nóty (Schlussnoten, čl. 73.),

Ad a) Spůsob, jakým se vésti má příruční kniha, zůstává ve zákon dobrému zdání dohodce. Kniha tato slouží jenom k prvnímu poznamenání prostředkovaných obchodův a k podporování paměti sensálovy. Kniha ta má toliko ráz soukromý a není činí o sobě důkazu. Sensál, který by však knihu tuto nevedl, propadl by disciplinárnímu trestu.

Ad b) Sensál musí vésti denník (Tagebuch), do kterého všechny uzavřené obchody každodenně zapsati má; zápisky tyto musí každodenně podepsati (čl. 71.).¹³⁶⁾ Denník má být

enen Brief [oder einen Boten] mitgetheilte Willenserklärung.“ Neurčité Grünhut str. 43.) — Za to mohou sensálové dle nynějšího rak. práva (čl. 69. č. 4.) příkazy posly ovšem přijímati; arg. dodatek: „Es ist ihnen gestattet, zur Übernahme von Vermittlungsaufträgen Gehilfen zu verwenden, für deren Gebahren sie verantwortlich sind,“ který dodatek v prvotním německo-rak. zák. se nalézá. (Srov. též Grünhut str. 41.)

¹³⁵⁾ Uhrazení sluší pokládati za anticipaci plnění, nikoliv za zástavu. (Srov. Grünhut str. 39. sl.)

¹³⁶⁾ Ustanovení to jest tedy přísnější onoho čl. 32. Zápis do knihy neb do závěrečné noty může k příkazu sensála i pomocník opatřiti (sr. též Hahn str. 282.), vždy ale potřebí podpisu sensála. Právdomost knihy mizí, prokáže-li se, že sensál obchod neprospědkoval osobně, jak dle čl. 69. náleží.

ánkován; musí se prvé předložiti bursovnímu kommisaru, resp. rostenskému úřadu, kteří jméno sensála, počet listů a den pořízení ověřiti, knihu šňůrou protáhnouti a oba konce úřední etí opatřiti mají (čl. 71.; t. zv. parafované žurnály).¹³⁷⁾ Je-li ha dopsána, má se předložiti k úřednímu visum (čl. 71.). Záky musejí obsahovati čas uzavřené smlouvy, jména kontrahentů, dmět a veškeré podstatné kusy smlouvy (čl. 72.). Zápisky tyto sej se diti nepřetrženě a jazykem, jehož užívati dovoleno u míst-o soudu (čl. 72.). Ostatně platí ustanovení o zařizení knih ob-dních čl. 32. též o sensálních knihách (čl. 72. 4.).

Z knihy sensální musí dohodce stranám k jich žádosti ově-é výtahy dáti, šetře ovšem dle okolnosti tajemství (čl. 69. a., 74.). Do knihy sensální smí sensál dáti nahlédnouti toliko té-é straně, jíž se zápis týče, a jen tak, aby nabyla vědomostí-ze o jednání jí se týkajícím (čl. 76. 3. odst.). Jiným osobám-ou se výtahy dáti neb nahlédnutí do knihy dovoliti jen tehdy,ž k tomu svolí ta která strana, aneb když to nařídí úřad 76. 4. odst.).¹³⁸⁾

Ad c) Sensál musí každé straně po uzavření smlouvy do-iti t. zv. závěrečnou nótu od něho podepsanou, kte-to nóta obsahuje číslo denníku, jména kontrahentů (třomě pří-u čl. 69. a.), čas, předmět a veškeré podstatné kusy smlouvy 72.). Závěreční tyto nóty činí rovněž tak, jako sen-ní kniha pořádně vedená úplný důkaz, že smlouva byla-vřena a jaký jest obsah její (čl. 77—79.).¹³⁹⁾ Dobrému-ní soudcovu jest ale ponecháno, zdali těmto listinám i menší-přikládati chce, zdali zejména důkaz přísežným stvrze-a dohodce aneb jinými průvodními prostředky doplněn

¹³⁷⁾ Toho při obchodních knihách kupců potřebí není.

¹³⁸⁾ Zemřel-li sensál neb vzdá-li se úřadu, uloží se denník u burs. kom-ra, resp. u živnost. úřadu (čl. 75.).

¹³⁹⁾ Návrh, aby knihám a závěrečným lístkům nebyla přikládána víra, id jde o to, zdali byla smlouva uzavřena, jelikož sensál v tom směru-prý svědkem podjatým (čl. 82.), byl právem zavržen; vždyť dohodné zá-netoliko na existenci, nýbrž též na obsahu smlouvy. Úřední postavení-ála vymáhá v tom i v onom směru výjimku z pravidla. — Rozumí se, že y sensála nemají průvodní moci (čl. 77. sl.), pokud sensál co samokontra-vystupuje; neboť tu přestává úřední jeho postavení. (Srov. nál. něm. ř. s. č. 66.)

býti má (čl. 77. 78.). K přísaze předvolá soud dohodce výměrem. Sporno jest, má-li sensál odpřísáhnouti pravost zapsaného fakta, aneb pravost vedení knih; zajisté že první náhled jest pravý.¹⁴⁰⁾ Denník, kterýž byl nepravdělně veden, pokládati se může za průvod jen potud, pokud se to dle povahy nepravdělností a podle stavu věci vidí býti příhodno (čl. 78.).

Ostatně platnost smluv sensálem zprostředkovaných nikterak nezávisí na zápisu do knihy sensální, aniž na vydání závěreční noty (čl. 76.).

Během rozepře může soudce z úřední povinnosti naříditi předložení knih sensálních, aby je srovnal se závěrečnou notou, s výtahy z knih, neb s jinými průvodními prostředky (čl. 79.).

Nemá-li se smlouva ihned splniti (tudíž při dodavacích obchodech), musí se závěreční nota stranám k jich podpisu doručiti a každé straně zaslati exemplár od druhé strany podepsaný (čl. 73. odst. 3.). Takto obdrží tedy každá strana důležitou průvodní listinu (odpůrcem a sensálem podepsanou) ihned do ruky. Zpěčuje-li se strana přijmouti neb podepsati závěrečnou notu musí dohodce druhou stranu ihned o tom zpraviti (čl. 73. 4. od.) Rozumí se, že okolnost ta o sobě nestačí, aby zbavila závěrečnou notu průvodní moci; ostatek ale soudce při uvážení průvodu posoudí, zdali okolnost tato právem pochybností odůvodňuje nic (čl. 77.).

12. Obchodní dohodce musí od každého jeho prostřednictvím podle ukázky (nach Probe) prodaného zboží vzorec či ukázku (die Probe) poznamenati a potud uschovati, až se zboží bez odporu přijme, aneb záležitost jiným způsobem se vyřídí (čl. 80. cfr. 340.).¹⁴¹⁾ Jen strany neb místní obyčej mohou ho od povinnosti této zprostiti (čl. 80.). Čl. 340. vytkl domněnku, že koupě dle vzoru (dle ukázky) jest koupí bezvýmínečnou; není-li tedy zboží dodané podle vzoru, není smlouva splněna a kupující má pak trojí právo (čl. 355. 357.); nelze tedy v pochybnosti za to pokládati, že jest taková smlouva uzavřena pod výminkou

¹⁴⁰⁾ Právo soudce nezávisí tudíž na návrhu stran. (Jinak při obchodních knihách srov. čl. 37.)

¹⁴¹⁾ Tento důkaz identity ukázky — jinak často sporné — v eventuelním sporu nad míru důležitý!

to, když zboží bude dle vzoru. Důkaz, že zboží jest podle vzoru, vésti musí prodávající.¹⁴²⁾

Nesplní-li sensál povinností shora uvedených, tresce se disciplinárně dle čl. 84. c) a jest mimo to straně k náhradě škody zavázán (čl. 81.).

O právích sensálů.

Obchodní sensál má právo žádati dohodné (Sensarie, courtage), jakmile obchod jeho prostřednictvím byl uzavřen a on povinnost svou stranu doručení závěrečných listů byl vykonal (čl. 82.). Byla-li smlouva pod výminkou uzavřena, může se dohodné žádati teprve, když výminka se splnila (čl. 80.).¹⁴³⁾ Dohodné žádati může sensál i tehda, když zprostředkování tak daleko dospělo, že strany mezi sebou seznámil a tyto potom přímo mezi sebou ještě téhož dne obchod uzavřely (čl. 82., od. 2.). Nebyl-li obchod uzavřen neb nestal-li se nepodmíněným, nemůže dohodné žádati (čl. 82., od. 3.).

Obnos dohodného ustanovuje zemská vláda, vyslechnuvši prvé bursovní ředitelstvo, resp. obchodní komoru (čl. 82., od. 4.). Místní taková nařízení máme ohledně Vídeňské bursy ve výnosech místodrž. dolno-rak. ze dne 8. prosince 1875 č. 70. z. z. (pro sensály v efektech), ze dne 17. ledna 1877 č. 1. z. z. (pro dohodce zboží) a ze dne 17. ledna 1877. č. 2. z. z. (ohledně sensálů pro obilí); ohledně Pražské bursy v stanovách.¹⁴⁴⁾

Dohodce nesmí sobě vymíniti vyšší dohodné.¹⁴⁵⁾

Kde není místního nařízení o obnosu dohodného, platí místní obyčej.

Dohodného zapraví po ~~_____~~ tá strana polovicí, leč by bylo jiného místního nařízení (čl. 83.).

¹⁴²⁾ Přijal-li ale kupec zboží zaslané bez námítky, pokládá se zboží za schválené. [347. 4); sr. též Gareis, End. II. S. 598.]

¹⁴³⁾ Na splnění smlouvy tedy nezáleží nárok dohodce.

¹⁴⁴⁾ Všecky tyto předpisy otištěny jsou v Manz-ově vydání zák. I. str. 159. sl. 163 sl.

¹⁴⁵⁾ Srov. §. 45. star. zák. ze dne 11. července 1854 č. 200.

O soukromých dohodcích.

Soukromí dohodci jsou kupci ve smyslu čl. 4. a čl. 272. 4. Pro nedostatek zvláštních předpisů o soukromých dohodcích sluší především užití analogie VII. titulu, pokud předpisy zákona nezakládají se na úředním postavení úředních sensálů. Hledíce k tomu, shledáváme, že i ohledně soukromých dohodců platí obdoba čl. 67. 81. 82. 83., za to neplatí ostatní články, zejména ne čl. 69. 77. Obdobná užívání předpisů o obnosu sensarie nelze ale bez okolků připustiti.¹⁴⁶⁾

Vede-li soukromý dohodce co obchodník obchodní knihy (a musí je vésti, platí-li daň §. 7. úvod. z.), pak užívati sluší v příčině průvodní moci čl. 34.¹⁴⁷⁾

¹⁴⁶⁾ Vždyt při odměně úředních sensálů uvažuje se též veřejná jich víra. (Sr. Hahn I. str. 103.) — Mlčelivost jest přirozenou povinností i soukromého dohodce; porušení povinnosti té zakládati může povinnost k náhradě škody. (Srov. též §. 535. uhersk. ob. z.)

¹⁴⁷⁾ Uherský obch. zákonník, jenž úředních sensálů nezná, obsahuje v §§. 534.—548. dosti obsírné předpisy o dohodčí smlouvě a ukládá (dle obdoby sedmého titulu rak. obch. zák.) i soukromým dohodcům povinnost, zapisovati všechny uzavřené obchody do denníku a vydávati stranám závěrečné nóty. (§§. 536—538.) Knihy a závěrečné nóty činí neúplný důkaz. (§. 541.) Odměna ustanovuje se subsidiárně do 5000 zl. na $\frac{1}{2}$ ‰, nad tutou sumu na $\frac{1}{1}$ ‰ (§. 547.)